

Rapport
2023:13

Læremidler i grunnskole og videregående skole

En analyse av tilgang på, balanse mellom og valg av trykte og digitale læremidler i grunnskole og videregående skole

Frida Felicia Vennerød-Diesen og Cathrine Pedersen

NIFU

Rapport
2023:13

Læremidler i grunnskole og videregående skole

En analyse av tilgang på, balanse mellom og valg av trykte
og digitale læremidler i grunnskole og videregående skole

Frida Felicia Vennerød-Diesen og Cathrine Pedersen

Rapport 2023:13

Utgitt av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU)
Adresse Postboks 2815 Tøyen, 0608 Oslo. Besøksadresse: Økernveien 9, 0653 Oslo.

Prosjektnr. 21401

Oppdragsgiver Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening
Adresse Postboks 172 Bogstadveien, 0323 Oslo

Fotomontasje NIFU

ISBN 978-82-327-0609-9
ISSN 1892-2597 (online)

Copyright NIFU: CC BY 4.0

www.nifu.no

Forord

Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) har skrevet denne rapporten på oppdrag for Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening (NFFO).

Datagrunnlaget for rapporten er tidligere innsamlede data fra Spørsmål til Skole-Norge, som NIFU samler inn på vegne av Utdanningsdirektoratet. Utdanningsdirektoratet har godkjent at datamaterialet brukes i denne rapporten.

Rapporten er skrevet av prosjektleder Frida Vennerød-Diesen og Cathrine Pedersen. Kontaktperson ved NFFO er Nina Herland.

Oslo, august 2023

Vibeke Opheim
direktør

Cay Gjerustad
forskningsleder

Innhold

1	Introduksjon	5
1.1	Om digitale læremidler	6
1.2	Om trykte læremidler	6
2	Metode	8
3	Tilgang på trykte og digitale læremidler på skolene	10
3.1	Hvilke læremidler brukes i skolen?	10
3.2	Endring over tid i hva slags læremidler som benyttes	11
3.3	Balanse mellom trykte og digitale læremidler	13
4	Valg av ulike læremidler	15
4.1	Har skolen/fylkeskommunen kjøpt inn nye læremidler som er tilpasset læreverket for Kunnskapsløftet?	15
4.2	På hvilken bakgrunn foregår valg av læremidler?	18
4.3	Hvorfor har de ikke kjøpt inn læremidler?	21
4.4	Har bakgrunn for innkjøp endret seg over tid?	19
4.5	Behov for utvikling av nye læremidler i små fag	23
4.6	Hva kan føre til økt innkjøp av digitale læremidler?	23
5	En sammenligning mellom Agder, Oslo og utvalget	26
5.1	Tilgang på trykte og digitale læremidler på skolen	26
5.2	Innkjøp av læremidler	31
5.3	Valg av ulike læremidler	33
6	Oppsummering og diskusjon	39
	Referanser	41
	Vedlegg	Feil! Bokmerke er ikke definert.
	Tabelloversikt	43
	Figuroversikt	44

1 Introduksjon

Denne rapporten handler om læremidler i den norske skolen. Læremidler i skolen er omtalt i opplæringsloven § 9 og forskrift til opplæringsloven § 17-1. Her fremkommer det blant annet at skolene skal ha rett til nødvendige læremidler. I forskrift til opplæringsloven defineres læremidler blant annet slik:

«Med læremiddel meiner ein alle trykte, ikkje-trykte og digitale element som er utvikla til bruk i opplæringa. Dei kan vere enkeltståande eller gå inn i ein heilskap, og dekkjer aleine eller til saman kompetansemål i læreplanverket. (ref. § 17-1 fjerde ledd i forskrift til opplæringslova)»

Utdanningsdirektoratet (2021) utdyper i tillegg at definisjonen av et læremiddel er at det er i regelmessig bruk og dekker elementer i læreplanverket. I lang tid var læremidler i skolen hovedsakelig fysiske bøker, eventuelt med tillegg av supplerende materialer, men dette har endret seg. Som vi ser av lovteksten, er både digitale og trykte læremidler inkludert på lik linje.

Digitaliseringen av skolen har ført til at også digitale elementer er en del av læremidlene. De siste årene har det skjedd store endringer i norske skoler. Majoriteten av norske kommuner har innført en såkalt 1:1-dekning, som betyr at hver elev har sin egen, personlige digitale enhet (Islam & Grönlund, 2016). Allerede før skoleåret 2020/21 hadde mer enn 8 av 10 av norske grunnskoleelever tilgang på sin egen digitale enhet (Utdanningsdirektoratet, 2022). På småskoletrinnet hadde 81% egen digital enhet, på mellomtrinnet gjaldt det 91%, mens det på ungdomsskolen gjaldt 99%. Den gang var det ganske store regionale forskjeller, men det store bildet var det samme nasjonalt: elevene hadde og har tilgang til personlige digitale enheter. Denne innføringen av 1:1-dekning har også ført til endringer i bruk av læremidler.

I en evaluering av 1:1-dekningen i en norsk kommune (Tømte m.fl., 2019), bemerket en lærer at en fordel ved digitale bøker er at man bare kan la være å betale lisens året etter hvis ressursen ikke er av høy kvalitet. Med fysiske læreverk har man ikke den samme fordel. I media den siste tiden (se for eksempel VG, 2023), har flere lærere og rektorer fortalt at de ikke har nok penger til trykte læreverk,

siden ressurser bindes opp til digitale enheter til hver elev. Dette kommer vi nærmere tilbake til.

I denne rapporten ser vi på hva som faktisk finnes av læremidler i dagens skole. Der det finnes sammenlignbare data, ser vi også på endringer i bruk av digitale læremidler over tid. Hva har skjedd de siste ti årene? I tillegg ser vi på skolelederes opplevelse av balansen mellom trykte og digitale læremidler. I kapitlet etter ser vi på hvordan skoleledere oppgir at valgene av læremidler foregår. Hva slags læremidler kjøpes inn, og på hvilken bakgrunn foregår disse valgene? Vi ser også på hvilke aktører på skolen som er involvert i prosessene rundt valg av læremidler. Videre omhandler denne rapporten behov for utvikling av nye læremidler i små fag. Til slutt ser vi på regionale forskjeller.

1.1 Om digitale læremidler

De siste tyve årene har det blitt utviklet svært mange digitale læremidler og -ressurser (Munthe m.fl., 2022). Det gjelder ressurser utviklet av forlag, bransjen for digitale utdanningsplattformer (EdTech-bransjen), Nasjonal digital læringsarena (NDLA) og flere andre aktører. Det er stor variasjon i hvorvidt de er tilpasset norsk skole (Munthe m.fl., 2022). Ifølge en analyse av Oslo Economics (2022) er salg av digitale læremidler i dag drevet av både tilbud og etterspørsel, siden blant annet lærere er godt kjent med hva som eksisterer, og hva slags behov de selv har.

En stor andel av disse læremidlene er utviklet av forlag som tradisjonelt har drevet med trykte læremidler. Også for forlagene påvirker inntoget av digitale læremidler hvordan de jobber. I intervju med NRK forteller forlagssjefer i både Cappelen Damm og Gyldendal om drastisk oppgang i salg av digitale læremidler de siste årene, og at de må tenke økonomi når de utvikler læremidler (Ditlefsen og Hamre, 2022). Enkelt sagt: De må utvikle den typen læremidler som skolen faktisk kjøper inn.

For videregående er også Nasjonal Digital Læringsarena (NDLA) en viktig kilde til læremidler. NDLA ble stiftet i 2007, og er et samarbeid mellom 10 fylkeskommuner om å tilby åpne digitale læringsressurser til videregående skoler. Det fører også til at NDLA får en vesentlig andel av kommunenes budsjett for læremidler, hvilket påvirker den potensielle ressursbruken på andre læremidler.

1.2 Om trykte læremidler

Tradisjonelt omtales grupper av trykte læremidler som læreverk (Utdanningsdirektoratet, 2021). Trykte læremidler har naturligvis også blitt påvirket av digitale læremidlers inntog i norsk skole. Mens læremidlene tidligere i all hovedsak bestod av dette, har det gradvis endret seg.

Det har i mange tiår vært en utbredt praksis at trykte læremidler også består av kopier av andre tekster (Ipsos Media CT, 2016). Kopier er såkalte supplerende materialer. Intervjuer med lærere i grunnskole og videregående skole har avdekket at lærere i utstrakt grad bruker kopier, særlig ved videregående skole, fordi de anser det som nødvendig for å gjennomføre god undervisning (Wollscheid, Røste og Vaagland, 2018).

Gjennom Kopinor-avtalen finnes det reguleringer av hvor mye av tekster lærerne kan kopiere (Kopinor, 2023). For bøker kan man fritt kopiere inntil 15 % av sidetallet, mens for aviser og tidsskrift kan man kopiere uten omfangsbegrensninger. Lærere har tidligere stått frem i media med at de kopierer mer enn det som er lovlig, fordi de mangler lærebøker (Ditlefsen og Hamre, 2022; Ertevåg, 2021). Selv om disse lærerne har tilgang på digitale læremidler, opplever de behov også for fysiske læremidler.

2 Metode

Datamaterialet som er benyttet i denne rapporten, kommer fra Spørsmål til Skole-Norge. Dette er en spørreundersøkelse til skoleledere og skoleeiere som NIFU gjennomfører på vegne av Utdanningsdirektoratet. NIFU har gjennomført halvårslige spørreundersøkelser blant skoleledere og skoleeiere på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet siden 2009.

Undersøkelsen har fire målgrupper: Skoleledere ved grunnskoler og videregående skoler, og kommuner og fylkeskommuner som skoleeiere. Hver spørring er dokumentert gjennom en egen rapport med tittelen «Spørsmål til Skole-Norge». For å redusere belastningen på sektoren er undersøkelsen organisert som en utvalgsundersøkelse. Det er laget tre sammenlignbare utvalg, slik at skoleledere og skoleeiere normalt ikke mottar undersøkelsen oftere enn hvert halvannet år. Unntaket er fylkeskommunene og ti større kommuner som deltar i undersøkelsen hver gang (Bergene m.fl., 2022). Dataene som er benyttet i denne rapporten, er samlet inn vår 2023, høst 2021, vår 2015, høst 2014 og vår 2013. Dette datamaterialet er valgt fordi det disse årene har vært spørsmål om læremidler.

Mer detaljert informasjon om hvert års datakilde finnes i de forskjellige rapportene for hver datainnsamling: 2023 (Bergene m.fl., 2023), 2021 (Bergene m.fl., 2022), 2015 (Gjerustad og Waagene, 2015), 2014 (Gjerustad, Waagene og Salvanes, 2015) og 2013 (Vibe og Hovdhaugen, 2013).

Tabellen under viser godkjente svar for hver respondentgruppe per år. Noen ganger har flere respondenter sammen gjennomført en besvarelse.

Tabell 2:1: Respondenter per år

	2023	2021	2015	2014	2013
Skoleleder grunnskole	385	410	562	588	625
Skoleleder videregående	101	74	90	100	112
Skoleeier kommune	98	79	105	111	116
Skoleeier fylke	11	7	25	17	16

I kapittel 5 vil vi sammenligne respondenter fra to ulike fylker med utvalget totalt. De to fylkene er Oslo og Agder. Tabellen under viser fordelingen av respondenter ut ifra fylke for grunnskolen og videregående skole.

Tabell 2.2 Respondenter per fylke

Fylke	Grunnskoler		Videregående skoler	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Oslo	27	7	10	10
Rogaland	34	9	10	10
Møre og Romsdal	26	7	5	5
Nordland	20	5	5	5
Viken	72	19	16	16
Innlandet	35	9	5	5
Vestfold og Telemark	28	7	7	7
Agder	30	8	8	8
Vestland	56	15	14	14
Trøndelag	36	9	14	14
Troms og Finnmark	21	6	7	7
Total	385	100	101	100

Skoleledere i Oslo utgjør 7 prosent av utvalget for grunnskolen, og tilsvarende andel er 8 prosent for Agder. For videregående skoler er tilsvarende andel henholdsvis 10 og 8 prosent.

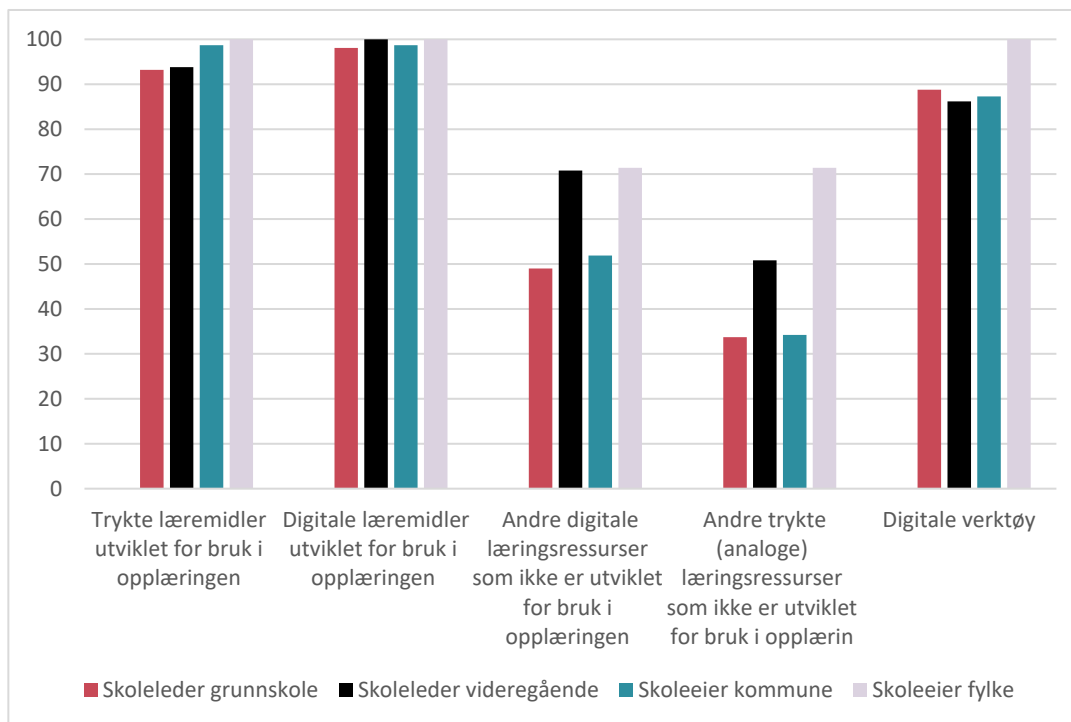
3 Tilgang på trykte og digitale læremidler på skolene

De siste årene har det skjedd store endringer i norske skoler. Flere skoler har innført en såkalt 1:1-dekning, som betyr at hver elev har sin egen, personlige, digitale enhet (Islam & Grönlund, 2016), som beskrevet mer utførende i kapittel 1.

Denne endringen har også ført til endringer i bruk av læremidler. I dette kapitlet skal vi se på hvordan tilgangen på både trykte og digitale læremidler er i dagens skole. Vi skal også se på hvordan det har endret seg over tid, samt hvordan skoleledere og skoleeiere opplever balansen mellom trykte og digitale læremidler i skolen.

3.1 Hvilke læremidler brukes i skolen?

Høsten 2021 svarte skoleledere og skoleeiere på spørsmål om hvilke ressurser som brukes i opplæringen ved skolen. I figur 3.1 ser vi at så godt som alle skoleledere og skoleeiere oppgir at skolene har tilgang på både trykte og digitale læremidler som er utviklet for bruk i opplæringen. Trykte læremidler til bruk i opplæringen oppgis å være tilgjengelig i svært stor grad av skoleledere i både grunnskolen (93 %) og videregående skole (94 %), hvilket betyr at man i 7 % av grunnskolene og 6 % av de videregående skolene *ikke* har tilgang på trykte læremidler. Det er derimot bare 2 % av grunnskolene som ikke har tilgang på digitale læremidler, og ingen av de videregående skolene som ikke har tilgang på digitale læremidler.

Figur 3.1: Hvilke av de følgende ressursene brukes i opplæringen i skolen? Flere kryss mulig. Skoleledere og skoleeiere har svart.

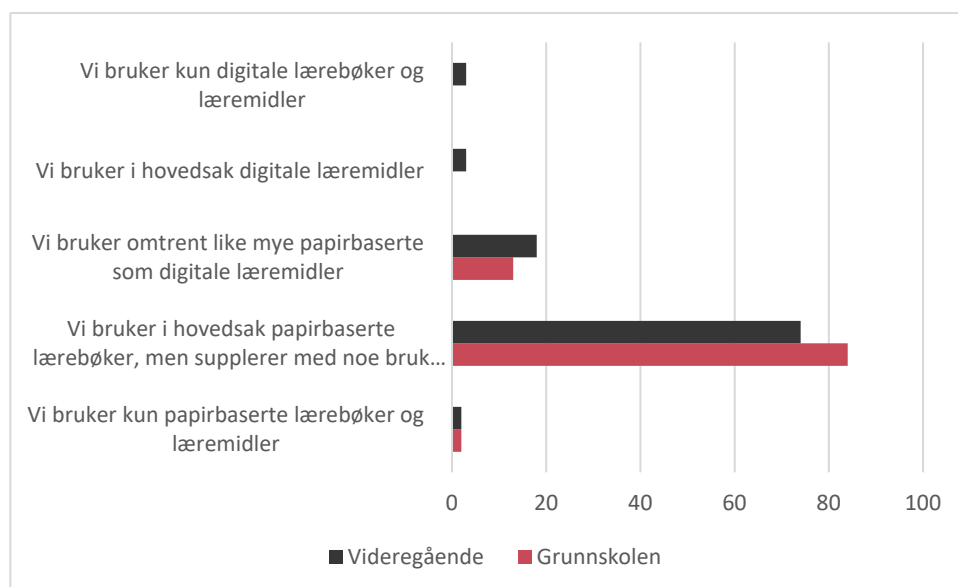
Noen få skoler oppgir også at de bruker andre typer læremidler. Det gjelder hovedsakelig skoler med en annen pedagogisk plattform, som Montessori-skoler. Totalt sett ser vi et bilde hvor den helt klare majoritet av skoler bruker både digitale og trykte læremidler, men hvor totalt 9 % av grunnskolene og 6 % av de videregående skolene skiller seg ut ved å ikke ha tilgang til begge deler. De aller fleste av disse skolene har ikke tilgang på trykte læremidler. 7 % av grunnskolene tilsvarer i dette utvalget 29 skoler, mens 6 % av de videregående skolene tilsvarer 5 skoler.

3.2 Endring over tid i hva slags læremidler som benyttes

I 2013 svarte lærere på en undersøkelse om hva slags læremidler de benyttet seg av i undervisningen. I både grunnskolen og videregående ble lærerne spurt om de kun benyttet digitale læremidler i undervisningen. Så få svarte ja til dette, at det ble rundet ned til 0% (Gjerustad og Waagene, 2015).

I 2013 svarte skoleledere på spørsmål om hvilke typer læremidler som ble brukt ved skolen de jobbet ved. 39 % svarte da at de fra i ganske til i meget stor grad brukte lærebøker og lite annet. 49 % svarte at de brukte digitale læremidler supplert med papirbaserte læremidler fra i ganske stor til i meget stor grad. Bare 1% av skolene brukte ikke digitale læremidler i det hele tatt allerede da. Likevel

ser det ut til at det har vært en ganske stor endring de siste 10 årene. Det er flere skoler hvor det ikke lenger benyttes trykte læremidler. I tillegg kan det se ut som om balansen mellom digitale og trykte læremidler på de fleste skoler har endret seg noe; til at det er vanligere at hoveddelen av læremidlene er digitale, ikke trykte.

Figur 3.2: Hvilke av følgende typer læremidler benyttes ved skolen? Skoleledere ved grunnskolen og videregående har svart i 2014

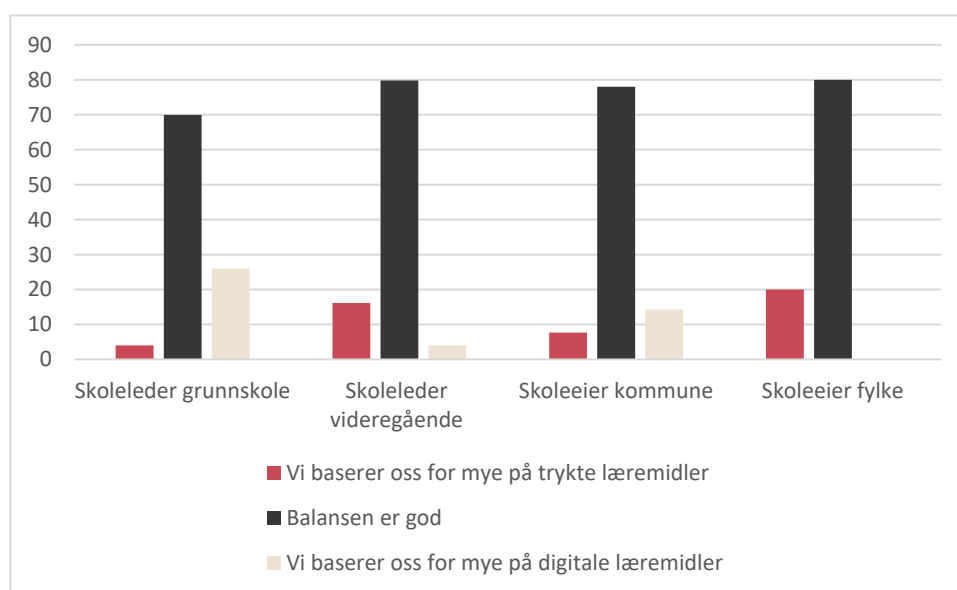
Høsten 2014 svarte 652 skoleledere igjen på spørsmål om bruk av forskjellige læremidler. Svarene derfra er presentert i figur 3.2. Av den ser vi at det da var svært uvanlig å kun bruke digitale lærebøker og læremidler – det gjelder kun 3 % av skolelederne i videregående, og ingen i grunnskolen. Det var heller ingen skoleledere i grunnskolen som oppga at de hovedsakelig brukte digitale læremidler, mens også 3 % av skolelederne i videregående oppga dette. Det var også svært uvanlig å kun benytte seg av papirbaserte læremidler – kun 1 % av skolelederne i både grunnskolen og videregående skole svarte dette. Hele 84 % av skolelederne i grunnskolen og 74 % av skolelederne i videregående svarte at de hovedsakelig benyttet seg av papirbaserte lærebøker, men supplerte med noe bruk av digitale læremidler.

Som presentert i figur 3.1 svarte skoleledere i 2021 på hva slags læremidler som var tilgjengelig ved skolene. Da var det ved 7 % av grunnskolene og 6 % av de videregående skolene ikke tilgang på trykte læremidler. Det er en større økning i grunnskolen (fra 0 % til 7 %) enn i videregående (fra 3 % til 6 %). Det er ikke nødvendigvis slik at lærerne som har svart i 2013 jobber på samme skoler som skolelederne gjorde i 2021, men trenden peker mot en nedprioritering av trykte ressurser.

3.3 Balanse mellom trykte og digitale læremidler

Både skoleledere og skoleeiere har i 2023 svart på spørsmål om balansen mellom trykte og digitale læremidler. Av figur 3.3 ser vi hvordan skoleledere og skoleeiere har svart.

Det store bildet er at den klare majoriteten av skoleledere og skoleeiere mener at skolene har en god balanse mellom trykte og digitale læremidler; den ligger på mellom 70 og 80 %, avhengig av hvem som har svart. Samtidig ser vi at skoleledere i grunnskolen og videregående ellers generelt svarer i litt forskjellig retning. Bare 4 % av skolelederne i grunnskolen mener at egen skole baserer seg for mye på trykte læremidler, mens 16 % i videregående skole mener det samme. 1 av 4 (26%) av skolelederne i grunnskolen mener at skolen i for stor grad baserer seg på digitale læremidler, mens bare 5 % av skolelederne i videregående skole mener det samme. Skoleeierne følger i grove trekk den samme trenden som skolelederne på skolene de har ansvar for. En av grunnene til dette er at det er en faktisk forskjell mellom tilgang på læremidler i de forskjellige skoletypene, som påpekt i 3.1.

Figur 3.3 Hvordan vil du beskrive balansen mellom trykte og digitale læremidler. Skoleledere og skoleeiere.

Skolelederne ble i 2023 spurt om de ønsker å *øke* bruken av digitale læremidler. 25 % av skolelederne i grunnskolen og 16 % av skolelederne i videregående svarte at de ikke ønsker å øke bruken av digitale læremidler. Dette kommer det mer om i neste kapittel.

3.4 Oppsummering

I dette delkapitlet har vi sett på tilgang på trykte og digitale læremidler i skolene. Trykte læremidler til bruk i opplæringen oppgis å være tilgjengelig av de aller fleste skoleledere i både grunnskolen (93 %) og videregående skole (94 %). Samtidig betyr det at man i 7 % av grunnskolene og 6 % av de videregående skolene *ikke* har tilgang på trykte læremidler. Det er derimot bare 2 % av grunnskolene som ikke har tilgang på digitale læremidler, og ingen av de videregående skolene som ikke har tilgang på digitale læremidler.

Sammenlignet med tidligere undersøkelser, ser det ut som om både grunnskolen og videregående skole de siste 10 årene har opplevd en endring mot mer digitale læremidler, men også færre trykte læremidler.

I all hovedsak opplever skoleledere og skoleeiere likevel at skolene har en god balanse mellom trykte og digitale læremidler; den ligger på mellom 70 og 80 %, avhengig av hvem som har svart. Samtidig ser vi at skoleledere i grunnskolen og videregående ellers generelt svarer i litt forskjellig retning, hvor det er vanligere at skoleledere ved videregående ved grunnskolen mener at egen skole baserer seg for mye på trykte læremidler (henholdsvis 16% og 4 %). 1 av 4 (26%) av skolelederne i grunnskolen mener at skolen i for stor grad baserer seg på digitale læremidler, mens bare 5 % av skolelederne i videregående skole mener det samme. Skoleeierne følger i grove trekk den samme trenden som skolelederne på skolene de har ansvar for.

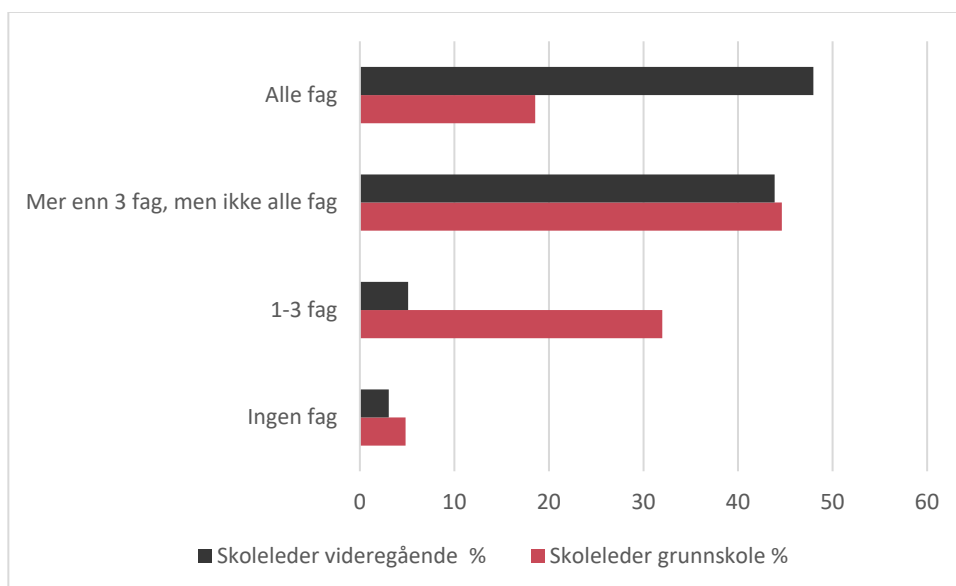
4 Valg av ulike læremidler

Som beskrevet i introduksjonen finnes det stor variasjon i læremidler. Det gjør at det må brukes tid på å velge læremidler. Mange skoler har også utsatt innkjøp av nye læremidler til etter Kunnskapsløftet 2020. I dette kapitlet skal vi dykke dypere i flere problemstillinger rundt valg og innkjøp av nye læremidler. Først skal vi se på om det er blitt kjøpt inn nye læremidler til skolen, og i tilfelle hvilke læremidler som er kjøpt inn. Vi skal også her se på om bakgrunn for innkjøp har endret seg over tid. Etter det kommer skoleledere og skoleeieres vurdering av hvorvidt de har brukt veiledningsmateriale for å vurdere kvalitet i læremidler, og i tilfelle hvorfor de ikke har valgt å benytte seg av dette. Vi presenterer så hvorfor skoleledere som ikke har kjøpt inn nye læremidler har avstått, og også hvilke behov som er for utvikling av læremidler i små fag på videregående. Til slutt følger en presentasjon av skolelederens vurdering av hva som kan føre til økt innkjøp av digitale læremidler.

4.1 Har skolen/fylkeskommunen kjøpt inn nye læremidler som er tilpasset læreverket for Kunnskapsløftet?

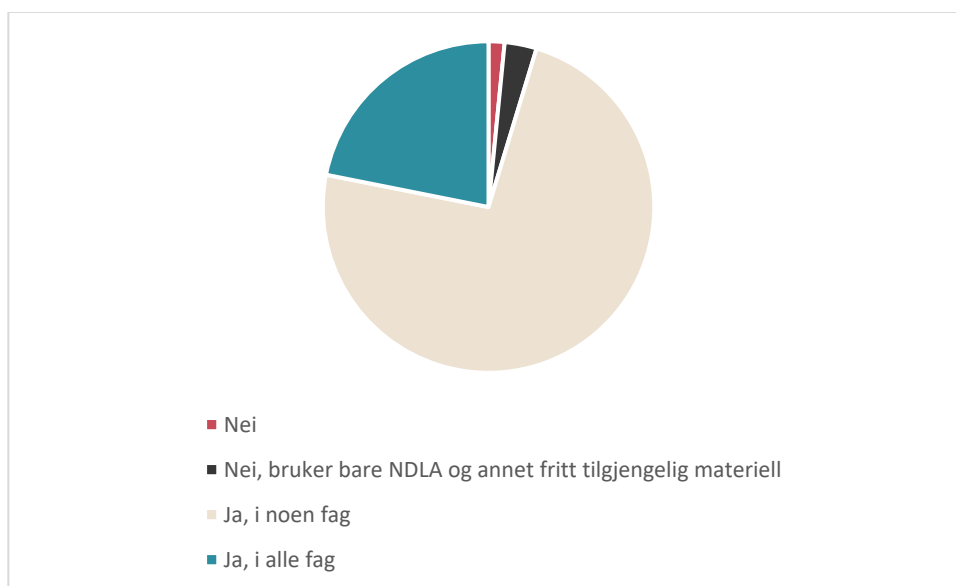
Kunnskapsløftet 2020, også omtalt som Fagfornyelsen, er en norsk skolereform. Overordnet del av læreplanverket ble innført skoleåret 2020/21, mens de nye læreplanene for hvert enkelt fag har blitt innført gravis de siste tre årene (Utdanningsdirektoratet, 2023). Endring av læreplaner fører til behov for nye læremidler. Det er derfor relevant å undersøke hvor mange som har kjøpt nye læremidler i forbindelse med Kunnskapsløftet.

Figuren under viser hva skolelederne våren 2023 har svart på spørsmålet «I hvor mange fag har skolen/kommunen/fylkeskommunen kjøpt inn nye læremidler som er tilpasset Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020?»

Figur 4.1. I hvor mange fag har skolen/kommunen/fylkeskommunen kjøpt inn nye læremidler som er tilpasset Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020? Skoleledere ved grunnskole og videregående.

Av figuren ser vi at det er ganske store forskjeller mellom skoleledere i grunnskolen og videregående skole. I videregående skole er det mest brukte svaralternativet at det er kjøpt inn nye læremidler i alle fag, hvilket 48 % av lærerne svarer. I grunnskolen er det derimot bare 19 % av skolelederne som svarer at det har blitt kjøpt inn læremidler i alle fag. Vi ser at det er liten variasjon mellom skoletypene i kategorien «mer enn tre fag» og ingen fag, mens det å ha kjøpt inn læremidler i 1-3 fag er mer utbredt blant skoleledere i grunnskolen (32%) enn i videregående skole (5 %). Det er ganske få skoleledere som oppgir at de ikke har kjøpt inn nye læremidler i noen fag, henholdsvis 5 % i grunnskolen og 3 % i videregående skole. Totalt sett viser bildet at det ved de aller fleste skoler har blitt kjøpt inn nye læremidler i forbindelse med Kunnskapsløftet 2020. Det er variasjon mellom skoletyper; det er i større grad blitt kjøpt inn nye læremidler i *alle fag* ved videregående skoler, mens det er vanligere at det kun er kjøpt inn nye læremidler i *noen fag* i grunnskolen.

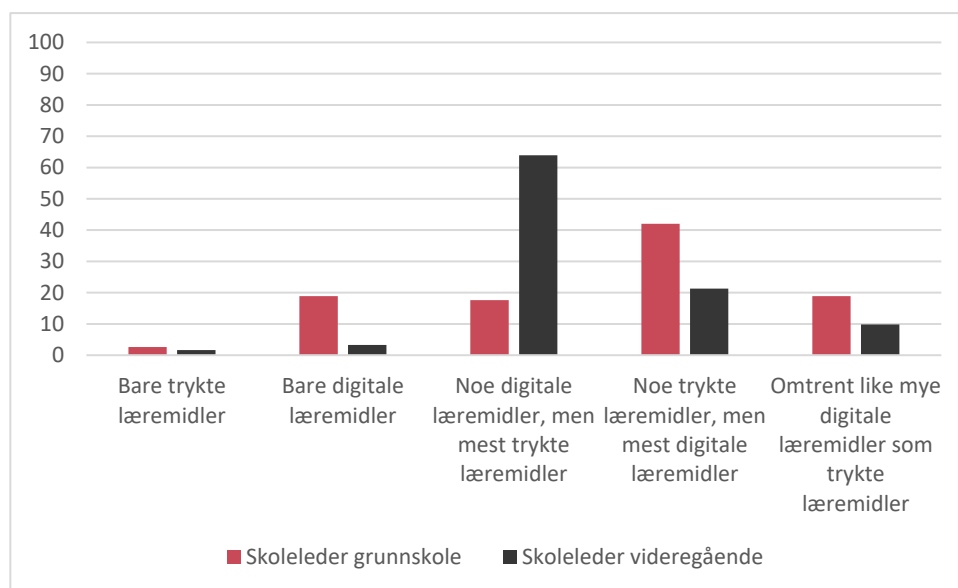
Figur 4.2. Har skolen kjøpt inn nye læremidler som er tilpasset Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020? Skoleledere ved videregående og grunnskolen, slått sammen.

Også høsten 2021 svarte skoleledere i videregående skole på hva slags nye læremidler de eventuelt har kjøpt inn som er tilpasset Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. Figur 4.2 viser at de aller fleste skolelederne (73%) har kjøpt inn nye læremidler i noen fag, mens en betydelig andel (22%) har kjøpt inn i alle fag. Til sammen 5 % av skolelederne oppgir at de ikke har kjøpt inn nye læremidler i noen fag. Skolelederne ble i den forbindelse bedt om å oppgi hvorvidt de hadde planer om å kjøpe inn nye læremidler i forbindelse med nytt læreverk det kommende skoleåret. 1 av 3 oppga da at de hadde planer om å gjøre det. Totalt sett ser vi at skolelederne svarte ganske likt på dette i både 2021 og 2023. Det er ikke de samme skolelederne som har svart begge disse årene. Totalt sett tyder dette på at det ved de fleste skoler er kjøpt inn nye læremidler tilpasset nytt læreverk i noen fag, men ikke i alle fag. Begge årene var det under 5 % som oppga at de ikke hadde kjøpt inn nye læremidler til nytt læreverk. Det store bildet blir derfor at det er mange relativt nye læremidler i skolen.

4.1.1 Hva slags læremidler har blitt kjøpt inn?

Skolelederne som oppga at de har kjøpt inn nye læremidler i 2021, ble også bedt om å oppgi hva slags læremidler dette var. Figuren under viser hvilke typer læremidler som har blitt kjøpt inn. Vi ser her at det er forskjeller mellom grunnskoler og videregående skoler. Ved videregående skole har 64 % av lærerne svart at de har kjøpt noen digitale læremidler, men mest trykte læremidler. I grunnskolen er derimot trenden noe annerledes, og vi ser at flest skoleledere (42 %) her har svart

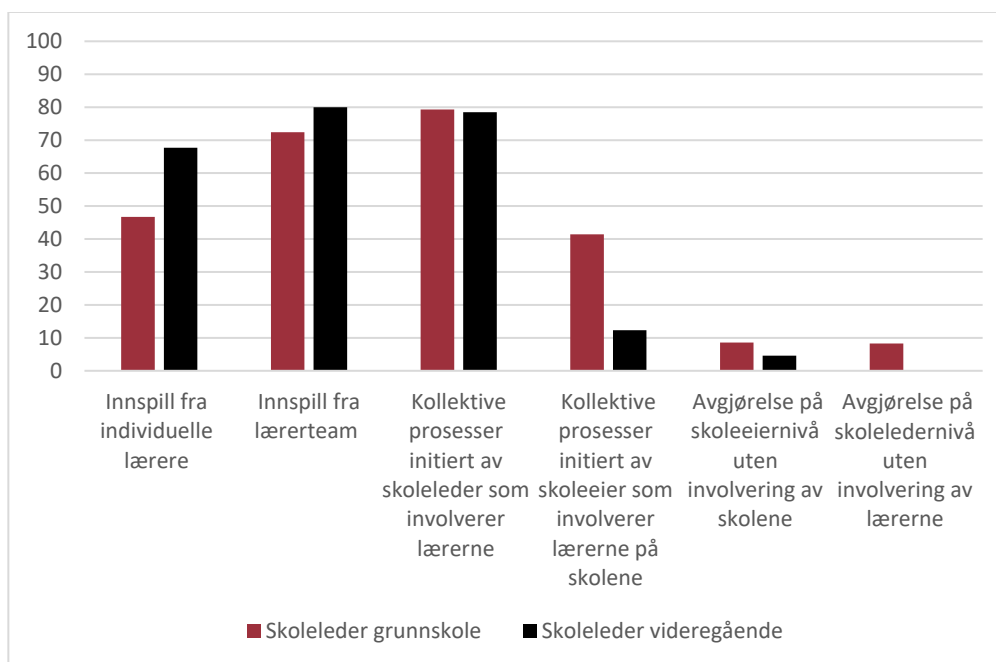
at de har kjøpt noen trykte læremidler, men mest digitale læremidler. Nesten 1 av 5 (19 %) av skolelederne i grunnskolen oppgir også at de bare har kjøpt inn digitale læremidler. Gjennomgående ser vi at det er kjøpt inn mer trykte læremidler i videregående skole, men mer digitale læremidler i barneskolen. Som beskrevet i 2.3, opplever skolelederne i videregående og barneskolen balansen mellom trykte og digitale læremidler forskjellig. Det er da også naturlig, siden det ser ut til at det kjøpes inn forskjellig på de forskjellige stedene.

Figur 4.3. Hva slags læremidler til Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020 har skolen kjøpt inn? Skoleledere ved grunnskolen og videregående.

Høsten 2021 ble skoleledere spurt om på hvilken bakgrunn de velger læremidler som er i tråd med læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. Figuren under viser at lærere involveres i prosessen i ulik grad ved forskjellige skoler. På 9 % av grunnskolene tas avgjørelsene på skoleledernivå uten å involvere lærere, hvilket ikke gjelder noen av de videregående skolene i utvalget. På 7 % av grunnskolene i utvalget er ikke de lokale skolene involvert i prosessene, men det er i stedet skoleeier som alene tar avgjørelsen. Det samme gjelder for 5 % av de videregående skolene i utvalget. Vi ser ellers at det er utbredt at lærerne gir innspill gjennom enten kollektive prosesser eller i team, mens det er noe mer uvanlig at lærerne gir individuelle innspill.

Vi minner også om at det er skolelederne som svarer på dette selv. Lektorlaget gjennomførte i 2022 en undersøkelse blant egne medlemmer, hvor 4 av 10 lektorer var uenige i at de på skolen fritt kunne velge mellom digitale og trykte læremidler (Høringsuttalelse til Repr. forslag 170 S (2022-2023)). Dette tyder på at selv om lærerne er involvert i valg av læremidler, er det ikke nødvendigvis slik at det ikke eksisterer føringer for dette valget fra høyere opp i skolesystemet.

Figur 4.4: På hvilken bakgrunn foregår valg av læremidler som er i tråd med læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020? Flere kryss mulig. Skoleledere ved grunnskole og videregående.

4.1.2 Har bakgrunn for innkjøp endret seg over tid?

Allerede i 2015 ble skoleledere spurt om i hvilken grad ulike aktører var involvert i skolens valg av digitale læremidler. Spørsmålsstillingen var noe ulik fra hvordan spørsmålet ble stilt i 2023, men har likevel overføringsverdi. Undersøkelsen viste at individuelle lærere var involvert fra i noen til i stor grad ved 83 % av de videregående skolene, og 74 % av grunnskolen. Det er betydelig mer enn det var i 2021, hvor de respektive tallene er 68% og 47%.

4.2 Bruker de veiledningsmateriale for å vurdere kvaliteten på læremidlene?

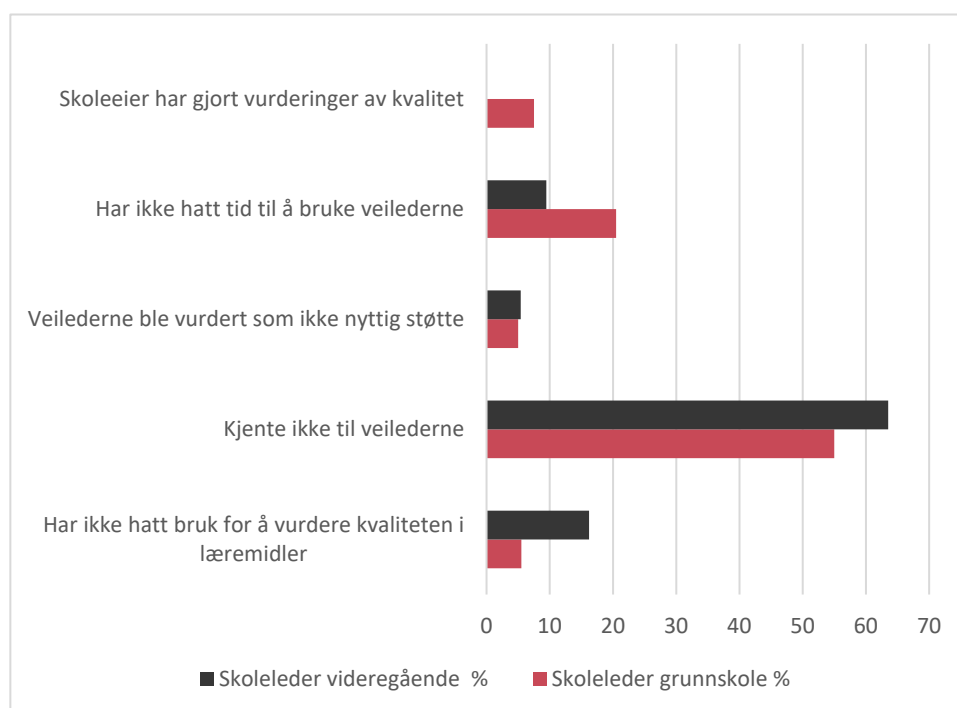
Utdanningsdirektoratet har utarbeidet veiledning for vurdering av kvalitet på læremidler. Veilederne er utformet etter oppdrag gitt til Utdanningsdirektoratet fra Kunnskapsdepartementet, med innspill fra elever, lærere, skoleledere og skoleeiere, forskere fra UH-sektoren, arbeidstakerorganisasjoner, læremiddelutviklernes bransjeorganisasjoner, Elevorganisasjonen, KS, Sametinget, samiske interesseorganisasjoner, Statped og NAFO. Utdanningsdirektoratet skriver selv at

Veileder for kvalitet i læremidler (VFKL) er en tjeneste for lærere, skoleledere og skoleeiere som skal vurdere og velge læremiddel. Tjenesten er utformet for bruk

i kvalitative vurderinger og drøftinger. Tjenesten kan ikke gi et fasitsvar på hva det beste læremiddelet er, men skal øke bevisstheten om relasjonen mellom lærer, elev, læremiddel og fag.

Data fra våren 2023 viser at ved barne- og ungdomsskoler bruker litt under halvparten av skolelederne disse veilederne (henholdsvis 45 % og 43 %). I videregående skole er det derimot bare 23 % av skolelederne som benytter seg av disse veilederne.

Det er mange grunner til at skolelederne ikke benytter seg av veilederne, og figuren under viser hva skolelederne har oppgitt som grunnen til at de ikke benytter seg av veilederne. Den mest utbredte grunnen er at de ikke visste om veilederne (55 % i grunnskolen, 64 % i videregående), som vist i figuren under. Det er særlig verdt å merke seg at 1 av 5 (21 %) av skolelederne i grunnskolen oppgir at de ikke har benyttet seg av dem fordi de ikke har tid til å gjennomføre en slik vurdering. 10 % av skolelederne i videregående skole opplever det samme. Også i 2021 svarte skolelederne på dette, og også da oppga henholdsvis 31 % og 21 % av skolelederne i grunnskolen og videregående at de ikke hadde tid til å bruke veilederne. Dette peker på at manglende tid er et vedvarende problem når skoleledere skal velge læremidler. Manglende tid i en slik fase kan på sikt påvirke elever og lærere.

Figur 4.5: Hvorfor har dere ikke brukt Udir's veiledere for vurdering av kvalitet i læremidler? Skoleledere ved videregående og grunnskolen. Prosent.

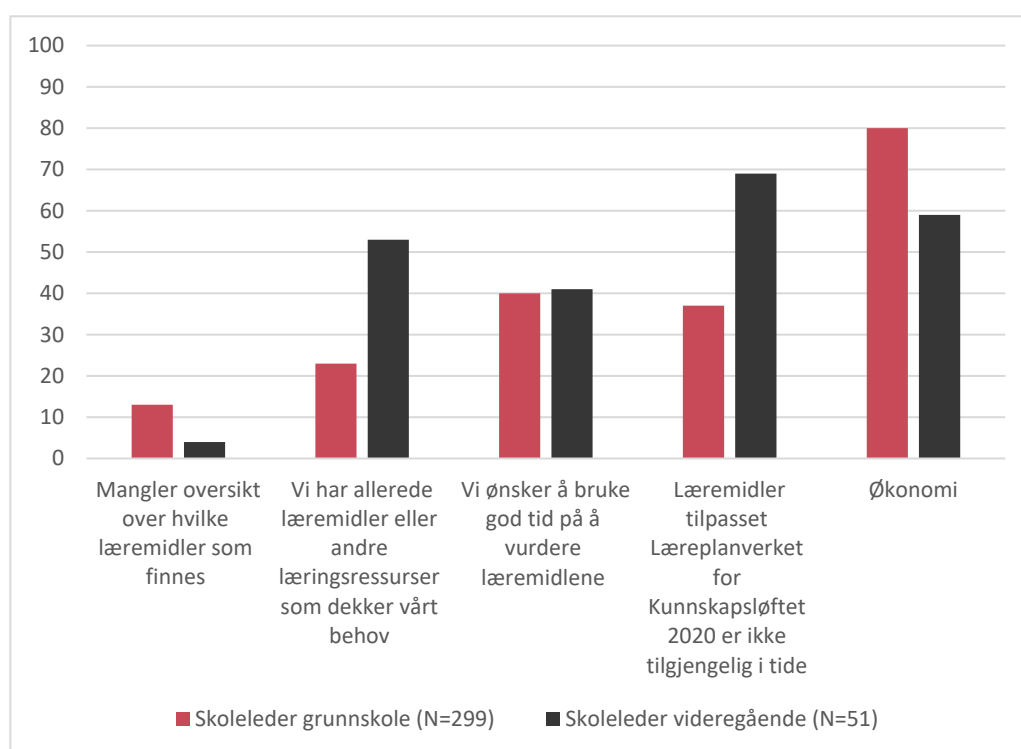
Andre grunner som skolelederne oppgir i 2023, er at skoleeier gjør vurdering av læremidler (8 % i grunnskolen, 0 % i videregående), at de ikke har hatt bruk for å vurdere kvaliteten i læremidler (6 % i grunnskolen, 16 % i videregående skole), og at veilederne ikke ble vurdert som nyttig støtte (5 % i både grunnskolen og videregående).

I tillegg forteller noen respondenter i tekstfelt at de heller stoler på lærerne ved skolens egne vurderinger. En respondent utdyper også med at

Valg av læreverk har vært foretatt med bakgrunn i økonomisk handlingsrom og pris

Rammene for valg av læremidler i dette tilfellet er altså økonomi, og det er derfor ikke rom til å benytte seg av ytterligere veiledningsmateriale.

4.3 Hvorfor har de ikke kjøpt inn læremidler?

Figur 4.6 Hvilke av årsakene under er relevante for din skole/kommunen/fylkeskommunen ved innkjøp av læremidler, og kan ha bidratt til at dere enten ikke har kjøpt inn nye læremidler til Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020 i løpet av skoleåret 2022/23, eller har kjøpt inn færre læremidler enn dere ønsket? Flere kryss mulig. Skoleledere ved grunnskolen og videregående.

Skolelederne i grunnskolen og videregående skole har i 2023 svart på hvilke årsaker som er relevante for at de *ikke* har kjøpt inn nye læremidler i 2022/23, eller har kjøpt inn færre læremidler enn ønsket. Skolelederne kunne krysse av for flere

kategorier. I figur 4.6 er ikke svar som under 11 % av skolelederne krysset av for, inkludert. Vi ser av figuren at den vanligste grunnen til å ikke kjøpe inn nye læremidler, er økonomi. Skoleledere i både grunnskolen (80 %) og videregående skole (59 %) opplever i hovedsak at det er økonomiske hensyn som er hindringen. I tillegg ser vi at det er utbredt å mene at det ikke er tilgjengelige læremidler tilpasset nytt læreverk, som 69 % av skolelederne i videregående skole mener. I grunnskolen er det bare 37 % av skolelederne som mener dette. På både grunnskolen og videregående er det rundt 40 % som mener at de ønsker å bruke bedre tid på å vurdere læremidlene. På videregående oppgir over halvparten (53 %) at de allerede har læremidler som dekker behovet, mens det kun er 23 % som mener det samme av skoleledere i grunnskolen. Henholdsvis 13 % av skolelederne i grunnskolen og 4 % av skolelederne i videregående skole oppgir at de mangler oversikt over hvilke læremidler som finnes.

I tillegg har vi svarkategoriene som ikke er oppgitt i figuren. Av skolelederne er det 10 % i grunnskolen og 8 % i videregående skole som oppgir at de ikke har kjøpt inn nye læremidler grunnet Covid 19-pandemien. Det er 7 % ved grunnskolen og 10 % i videregående skole som oppgir at ønskede læremidler ikke finnes på bokmål og nynorsk til samme tid og samme pris, og at dette er grunnen til at de ikke har kjøpt inn. Til slutt er det to svarkategorier som omtaler kapasitet og kompetanse. 11 % av skolelederne ved grunnskolene mener at de ikke har kapasitet eller kompetanse til å vurdere kvaliteten i innholdet på læremidlene, mens kun 2 % av skolelederne i videregående skole mener det samme. Det er 6 % av skolelederne i grunnskolen som mener at de ikke har kapasitet og/eller kompetanse til å vurdere ivaretagelse av personvern og informasjonssikkerhet i digitale læremidler. Det er imidlertid ingen skoleledere i videregående skole som krysser av for det samme.

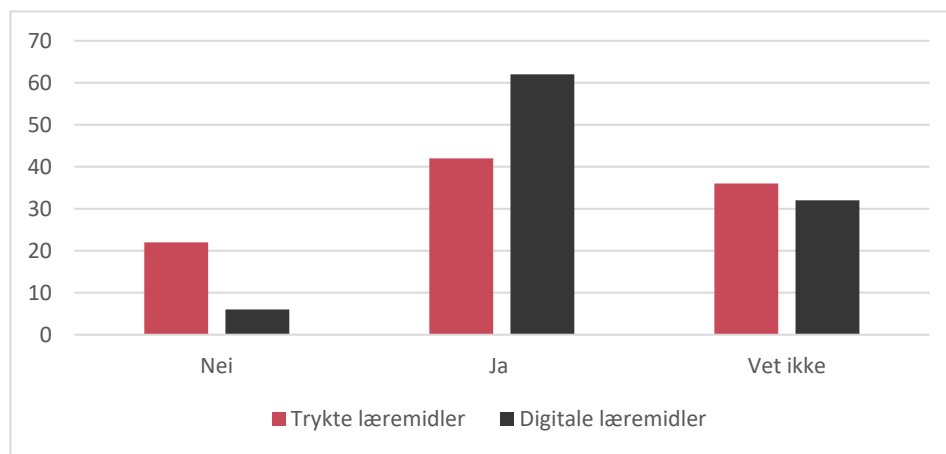
Sett sammen med forrige delkapittel, tegnes det et bilde av at rammefaktorer som tid og økonomi er vesentlig for valg av læremidler – både når det faktisk kjøpes læremidler, og når det ikke blir mulig. Tidligere har skoleledere stått frem i media med at de ikke kan kjøpe trykte læremidler fordi de skolens midler er bundet opp i kjøp og vedlikehold av digitale enheter. Rektor Pia Thoresen ved Bestum skole i Oslo forteller i VG at

Skolen har ikke råd til nye bøker og alle applikasjonene vi trenger samtidig. Når vi først innførte nettbrett måtte vi gå for det. Veldig mange skoler havner i en situasjon hvor de er nødt til å gjøre prioriteringer, sier Thoresen.

Bildet som males, er derfor at valg av læremidler ikke nødvendigvis handler om hva som er det beste læremiddelet, men hva skolen har råd til å kjøpe etter store økonomiske prioriteringer.

4.4 Behov for utvikling av nye læremidler i små fag

Høsten 2021 svarte skoleledere ved videregående skoler på hvorvidt det var behov for utvikling av nye læremidler i tråd med Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020 for fag/fagområder som har færre enn 3000 elever i årskullet (smale fag/fagområder). Merk at dette kun gjelder videregående skole. Av figuren under ser vi at 62 % svarte at det var behov for digitale læremidler, mens 6 % svarte at det ikke var behov. De resterende 32 % svarte at de ikke visste. For trykte læremidler var det færre som mente det var behov for nye læremidler, og vi ser at det kun var 42 % som mente at det var behov for dette.

Figur 4.7: Er det behov for utvikling av nye digitale læremidler i tråd med Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020 for fag/fagområder som har færre enn 3 000 elever i årskullet (smale fag/fagområder)? Skoleleder videregående

I tekstfelt er det også flere av respondentene som i 2023 oppgir at de trenger bedre og flere digitale læremidler på samisk. Dette er også en stor barriere når det gjelder å benytte seg av digitale læremidler på enkelte skoler. Dette er et gjennomgående tema i åpne tekstfelt over flere år: Det mangler digitale læremidler på samisk.

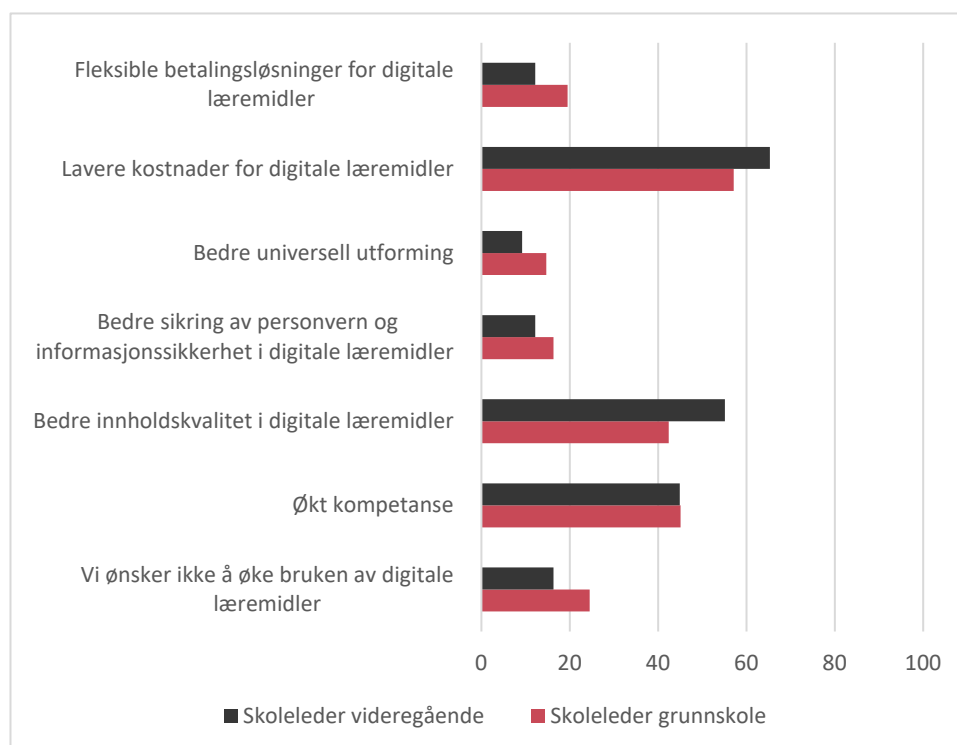
4.5 Hva kan føre til økt innkjøp av digitale læremidler?

Skoleledere i grunnskolen og videregående skole har også svart på hva som er viktig for dem hvis skolen skal øke bruken av digitale læremidler. Merk at de ikke har svart på hva som skal til for å øke bruken av trykte læremidler, bare digitale.

Nederst i figuren ser vi at en andel av skolelederne ikke ønsker å øke bruken av digitale læremidler. Henholdsvis 25 % av skolelederne i grunnskolen og 16 % av skolelederne i videregående skole oppgir dette. Det er derfor naturlig å anta at de resterende skolelederne ønsker å øke bruken av digitale læremidler. Vi ser at det i både grunnskolen og videregående skole særlig er lavere kostnader knyttet til

digitale læremidler som oppfattes som vesentlig. 57 % ved grunnskolen og 65 % i videregående skole opplever prisen som viktig.

Innholdskvalitet er et annet tema som oppfattes som vesentlig, hos henholdsvis 42 % av skolelederne i grunnskolen og 55 % av skolelederne i videregående skole. I både grunnskole og videregående skole er 45 % av skolelederne opptatt av at økt kompetanse er vesentlig for å øke bruken av digitale læremidler. Fleksible betalingsløsninger for digitale læringsmidler, bedre personvern og informasjonssikkerhet og bedre universell utforming er det betraktelig færre skoleledere som er opptatt av.

Figur 4.8: Hva er viktig dersom din skole skal øke bruken av digitale læremidler? Flere kryss mulig. Skoleledere ved grunnskolen og videregående.

Det er også verdt å merke seg at i åpne tekstfelt kan respondentene utdype temaet. Der er det flere skoleledere som skriver at de ikke ønsker å benytte seg av mer digitale læremidler, enten fordi de er heldigitale i dag, eller fordi de er opptatt av balanse og konsekvenser av økt skjermbruk ved skolen. En skoleleder legger til at

Det er ikke et mål i seg selv å gå til digitale læremidler så lenge vi benytter oss av digitale læringsressurser som supplement til trykte læremidler.

4.6 Oppsummering

I dette delkapitlet har vi sett på hvordan valg av læremidler til skolen gjennomføres, og hva slags læremidler som kjøpes inn.

Ved de aller fleste skolene har det blitt kjøpt inn nye læremidler i forbindelse med Kunnskapsløftet 2020. Det er variasjon mellom skoletyper; det er i større grad blitt kjøpt inn nye læremidler i *alle fag* ved videregående skoler, mens det er vanligere at det kun er kjøpt inn nye læremidler i *noen fag* i grunnskolen.

Ved videregående skole har 64 % av lærerne svart at de har kjøpt noen digitale læremidler, men mest trykte læremidler. I grunnskolen er derimot trenden noe annerledes, og vi ser at flest skoleledere (42 %) her har svart at de har kjøpt noen trykte læremidler, men mest digitale læremidler. Nesten 1 av 5 (19 %) av skolelederne i grunnskolen oppgir også at de bare har kjøpt inn digitale læremidler. Gjennomgående ser vi at det er kjøpt inn mer trykte læremidler i videregående skole, men mer digitale læremidler i barneskolen.

Litt under halvparten av skoleledere ved grunnskolen (44%) og 23% ved videregående har benyttet seg av Utdanningsdirektoratets veiledningsmateriale for å vurdere kvaliteten til læremidler. Det er mange grunner til at skolelederne ikke benytter seg av veilederne, men den mest utbredte grunnen er at de ikke visste om veilederne (55 % i grunnskolen, 64 % i videregående). Det er særlig verdt å merke seg at 1 av 5 (21 %) av skolelederne i grunnskolen oppgir at de ikke har benyttet seg av dem fordi de ikke har tid til å gjennomføre en slik vurdering. 10 % av skolelederne i videregående skole opplever det samme.

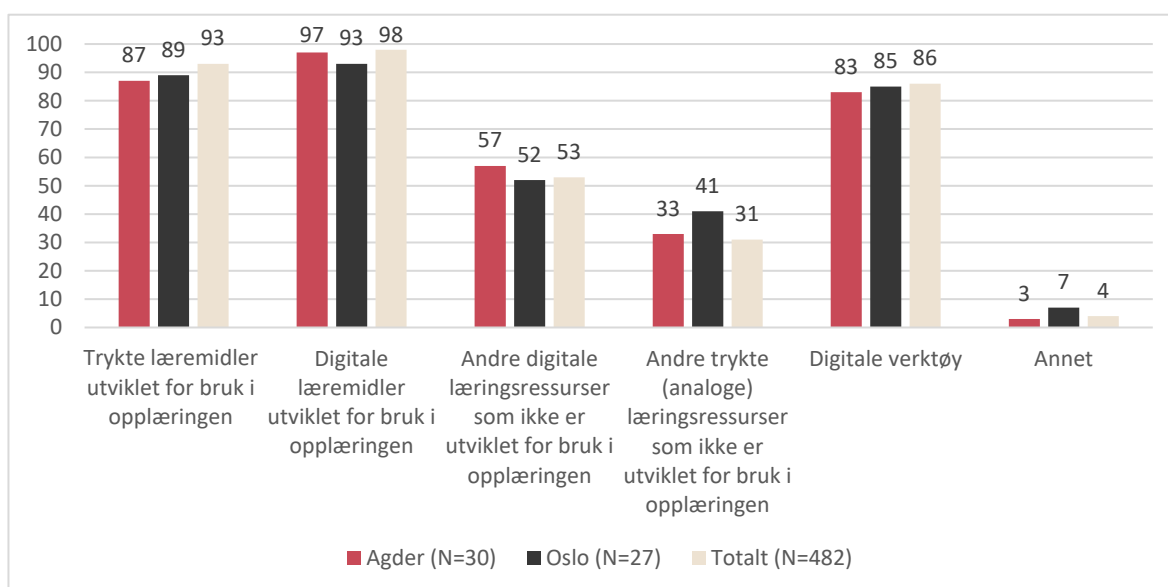
Skoleledere har også svart på hvorfor de ikke har valg å kjøpe inn nye læremidler. Det er mange grunner, men de fire vanligste er økonomi (80% i grunnskolen, 59% ved videregående), ikke tilgjengelige læremidler som er tilpasset læreplanen (37% i grunnskolen, 69% ved videregående), ønske om å bruke bedre tid (rundt 40% for begge) og at de har læringsressurser som dekker behovet (23% i grunnskolen, 53% ved videregående skole).

5 En sammenligning mellom Agder, Oslo og utvalget totalt

I dette kapittelet vil vi se nærmere på hvordan skoleledere svarer i to utvalgte fylker, og sammenligne dette med utvalget totalt. Vi vil særlig rette oppmerksomheten mot spørsmål som omhandler organisering og styring når læremidler skal anskaffes. Det er Oslo og Agder som sammenlignes med resten av Norge. Først ser vi på om det er regionale forskjeller i tilgang på trykte og digitale læremidler, før vi ser på forskjeller i innkjøp og valg av ulike læremidler. I dette delkapitlet benytter vi kun tall fra Spørsmål til Skole-Norge innhentet i 2023.

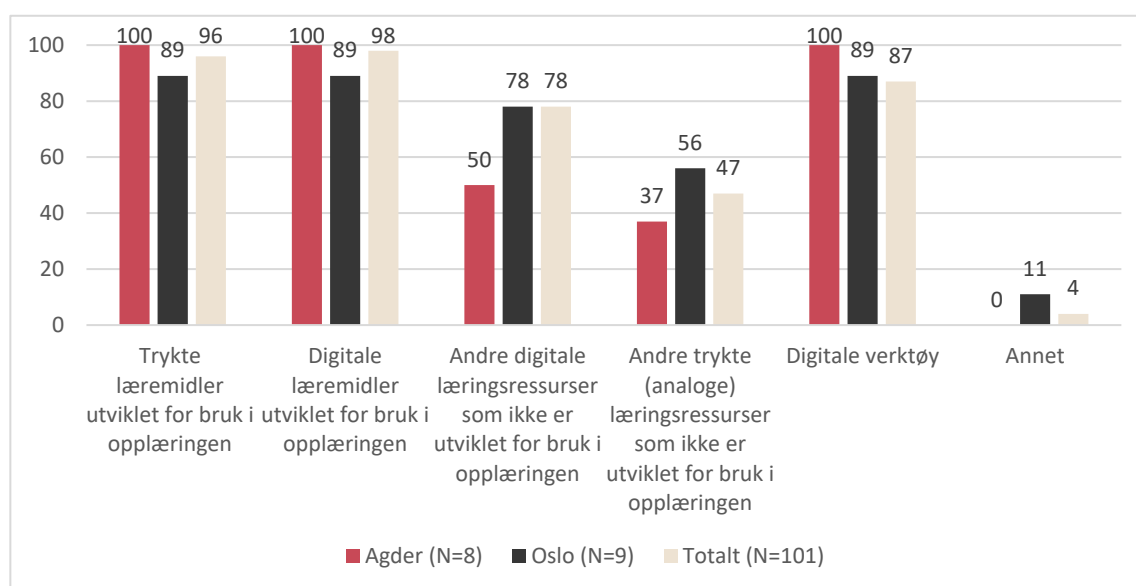
5.1 Tilgang på trykte og digitale læremidler på skolen

I kapittel 3 så vi nærmere på hva slags type læremidler skoleledere oppgir at skolen har tilgang til, både digitale og trykte. Figur 5.1 viser fordelingen for grunnskolene, og her kunne skolelederne velge flere av svaralternativene.

Figur 5.1. Hvilke av de følgende ressursene brukes i opplæringen i skolen? Skoleledere i grunnskolen.

Vi finner lite variasjon mellom Agder, Oslo og utvalget totalt på spørsmålet om hvilke ressurser grunnskolene bruker i opplæringen. Det er en noe høyere andel skoleledere i Oslo som oppgir at de bruker andre trykte læringsressurser som ikke er utviklet for opplæring, sammenlignet med de øvrige skolelederne. Agder ligger generelt tett på prosentfordelingen i utvalget totalt, med unntak av andelen som sier at de har trykte læremidler utviklet for bruk i opplæringen. Her er andelen noe lavere, men fremdeles høy. Vi har også inkludert samme figur for skoleledere ved videregående skoler, se figur 5.2.

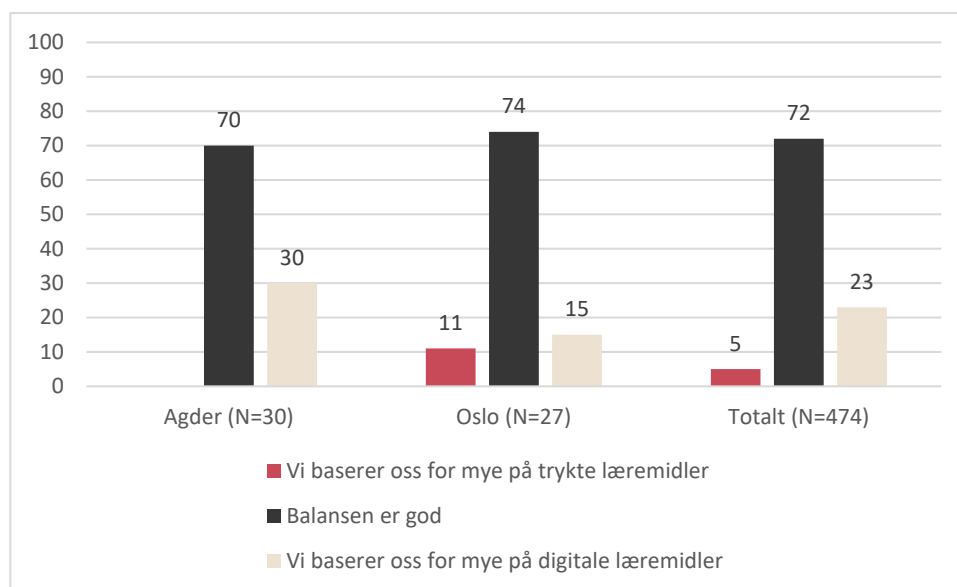

Figur 5.2. Hvilke av de følgende ressursene brukes i opplæringen i skolen? Skoleledere i videregående skole.

Agder skiller seg særlig fra Oslo og utvalget totalt når det gjelder tilgang på andre digitale læringsressurser som ikke er utviklet for bruk i opplæringen. Halvparten av skolene i Agder har disse ressursene sammenlignet med om lag fire av fem i Oslo og på landsbasis. Det er også andre, mindre forskjeller.

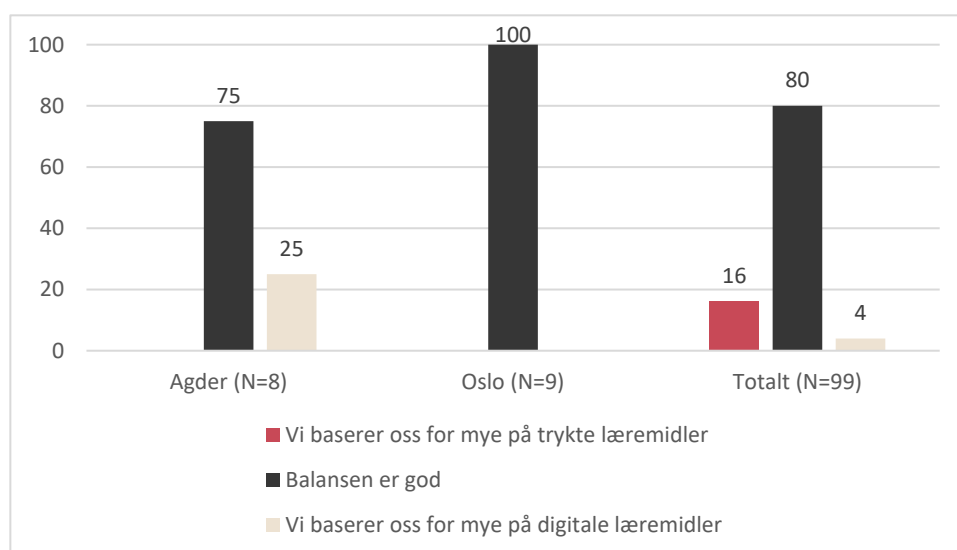
Det er imidlertid viktig å merke seg at utvalgsstørrelsene er små, og at forskjellene i prosentandel derfor kan fremstå som tydeligere forskjeller mellom fylker enn hva som egentlig er tilfellet. Dette er gjennomgående for skoleledere i videregående skole, og vi vil derfor kun kommentere større forskjeller. På den andre siden er det viktig å merke seg at det i Oslo er i alt 43 videregående skoler, og av disse er 24 såkalt ordinære, 7 er spesialskoler og 12 er privatskoler med offentlig godkjenning. I det utvalget vi bruker fra Spørsmål til Skole-Norge, er det 9 skoler som deltar. Tallet er ikke så høyt i seg selv, men det omfatter litt under en firedel av alle skolene i Oslo. Tilsvarende tall for Agder er 33 videregående skoler totalt, hvorav 24 er ordinære og 9 er private.

Skolelederne fikk også spørsmål om hvorvidt de opplevde balansen mellom trykte og digitale læremidler som god, eller om de opplevde at skolen baserte seg for mye på ett av de to typene læremidler. Fordelingen for skoleledere i grunnskolen er vist i figur 5.3.

Figur 5.3. Hvordan vil du beskrive balansen mellom trykte og digitale læremidler? Skoleledere i grunnskolen.

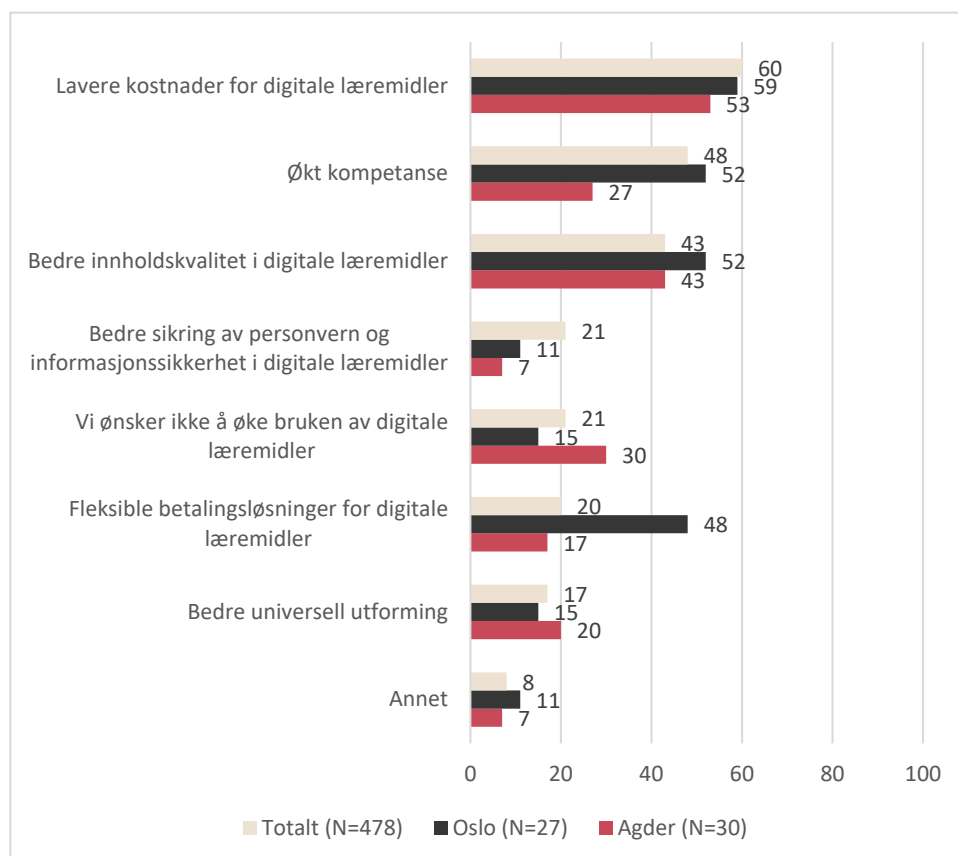
I Agder er det ingen av skolelederne som mener at skolen baserer seg for mye på trykte læremidler, mens i utvalget totalt er denne andelen 7 prosent. Det er også en høyere andel, om lag en tredel, som mener at skolen baserer seg for mye på digitale læremidler. Denne andelen er høyere sammenlignet med særlig Oslo og utvalget totalt. Det samme mønsteret finner vi for skoleledere ved videregående skoler i Agder, som vist i figur 5.4.

Figur 5.4. Hvordan vil du beskrive balansen mellom trykte og digitale læremidler? Skoleledere i videregående skole.

Skoleledere i Oslo skiller seg noe ut, da hele 100 prosent oppgir at de opplever at balansen mellom trykte og digitale læremidler er god.

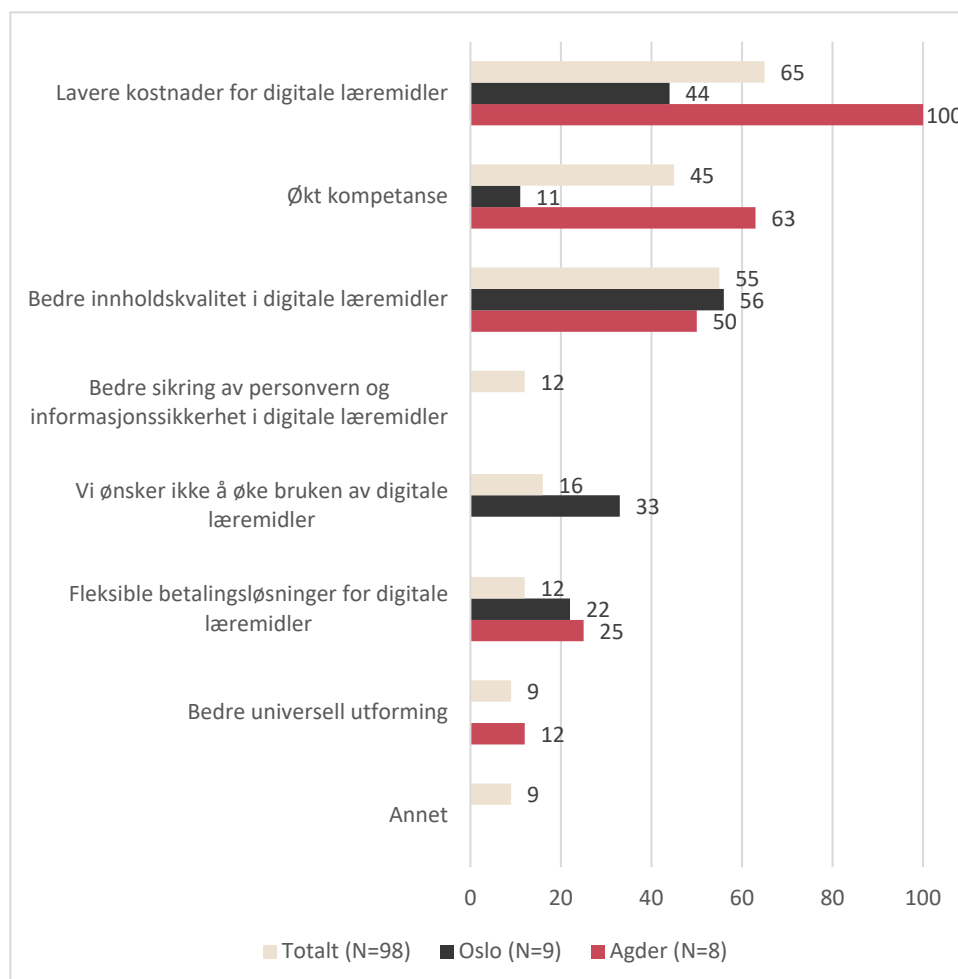
Skolelederne ble også spurt om hva de mente var viktig dersom skolen deres skulle øke bruken av digitale læremidler, som vist i figur 5.5.

Figur 5.5. Hva er viktig dersom din skole skal øke bruken av digitale læremidler? Flere kryss mulig. Skoleledere i grunnskolen.

I overkant av halvparten av skolelederne oppgir at lavere kostnader i forbindelse med digitale læremidler var viktig for at skolene skulle øke bruken. Skolelederne i Agder og Oslo er relativt samstemte her, dette sammenlignet med utvalget totalt, selv om andelen er noe lavere i Agder. Vi finner imidlertid tydelige forskjeller mellom skolelederne i Agder og de øvrige når det gjelder behovet for mer kompetanse på digitale ressurser. Omkring halvparten av skolelederne i Oslo og totalt oppgir dette, mens andelen i Agder er rundt en firedel. Det er også en tydelig høyere andel, 30 prosent, av skolelederne i Agder som oppgir at de ikke ønsker å øke bruken av digitale læremidler, særlig sammenlignet med Oslo, der andelen er kun 15 prosent. Skolelederne i Oslo er også noe mer opptatt av fleksible betalingsløsninger for digitale læremidler sammenlignet med skolelederne i Agder og utvalget totalt.

I figur 5.6 presenterer vi prosentfordelingen for skoleledere i videregående skoler. Da utvalgsstørrelsene for Agder og Oslo er relativt lave, bør forskjeller i prosentandel tolkes med varsomhet.

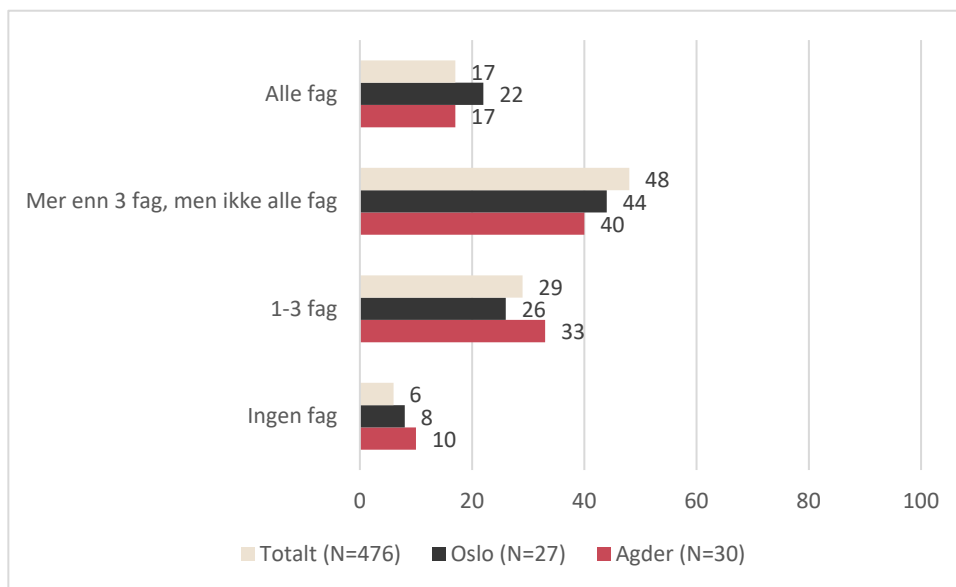

Figur 5.6. Hva er viktig dersom din skole skal øke bruken av digitale læremidler? Flere kryss mulig. Skoleledere i videregående skoler.

Lavere kostnader er også viktig for skolelederne i videregående skole, og samtlige skoleledere i Agder har krysset av for dette. Andelen er noe lavere i Oslo, der 44 prosent mener dette er viktig. Skolelederne ved videregående skoler i Agder skiller seg tydelig fra skolelederne i grunnskolen når det gjelder behovet for mer kompetanse. Hele 63 prosent av skolelederne i videregående skole mener dette er viktig, mens kun 27 prosent av skolelederne i grunnskolen oppgir det samme. Det er dessuten ingen av skolelederne ved videregående skoler i Agder som har krysset av for at de ikke ønsker å øke bruken av digitale læremidler. Blant skolelederne i grunnskolen var denne andelen på 30 prosent.

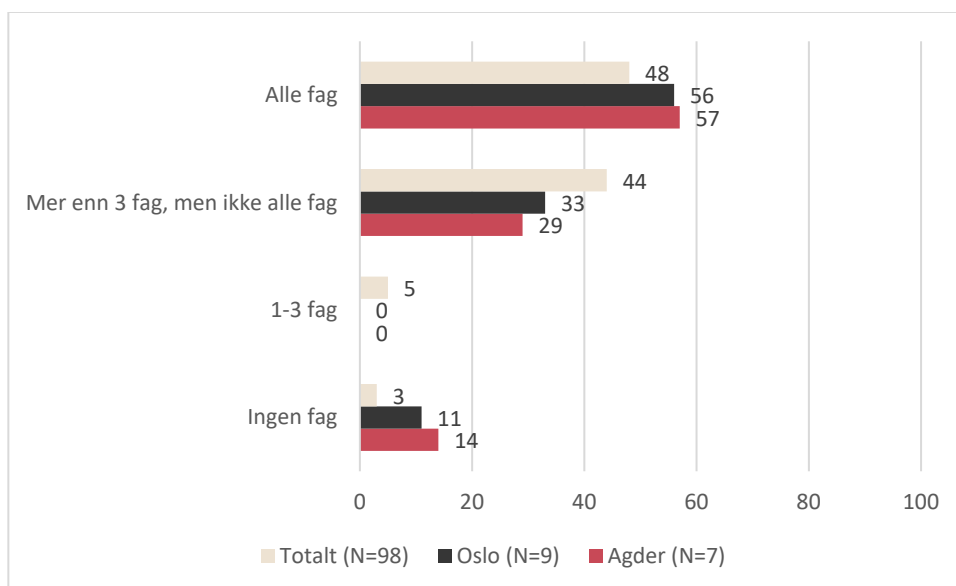
5.2 Innkjøp av læremidler

I kapittel 4 så vi at de fleste skolene i utvalget har kjøpt inn nye læremidler i forbindelse med Kunnskapsløftet 2020, og dette er særlig tilfellet for videregående skoler, der en høyere andel oppgir at de har kjøpt inn for alle fag. I figur 5.7 sammenligner vi utvalget totalt med grunnskoler i Agder og Oslo.

Figur 5.7. I hvor mange fag har skolen kjøpt inn nye læremidler som er tilpasset Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020? Skoleledere i grunnskolen.

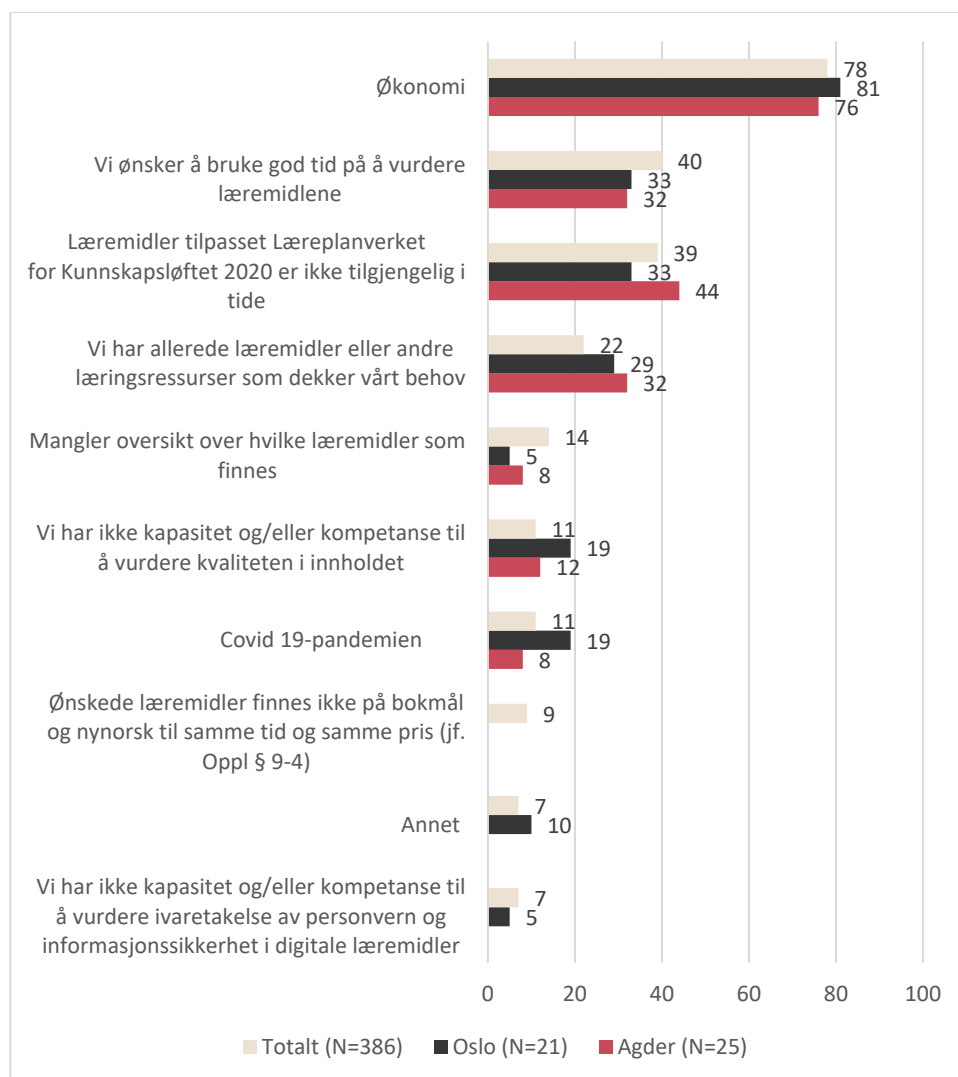
Forskjellene er ikke store, men vi finner jevnt over at skoleledere i Agder i mindre grad oppgir at de har kjøpt inn nye læremidler til grunnskolene. Tilsvarende fordeling for skoleledere i videregående skole er vist i figur 5.8.

Figur 5.8. I hvor mange fag har skolen kjøpt inn nye læremidler som er tilpasset Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020? Skoleledere i videregående skoler.

Både i Oslo og i Agder oppgir i overkant av halvparten av skolelederne at de har kjøpt inn nye læremidler i alle fag på videregående skoler, og dette er litt mer enn for utvalget totalt. Det er imidlertid en tydelig mindre andel som oppgir at de ikke har kjøpt inn noen nye læremidler i Agder sammenlignet med utvalget totalt, og også en betydelig mindre andel som har kjøpt inn i mer enn 3, men ikke alle, fag.

Skolelederne ble videre spurt om ulike forhold som kunne tenkes å påvirke deres innkjøp av læremidler for skoleåret 2022/23. Dette er forhold som kunne medføre at skolene enten valgte å ikke kjøpe inn nye læremidler tilpasset KL20 eller at de kjøpte inn færre enn ønsket. Svarfordelingen for grunnskolene er vist i figur 5.9. Skolelederne kunne krysse av for flere svaralternativer.

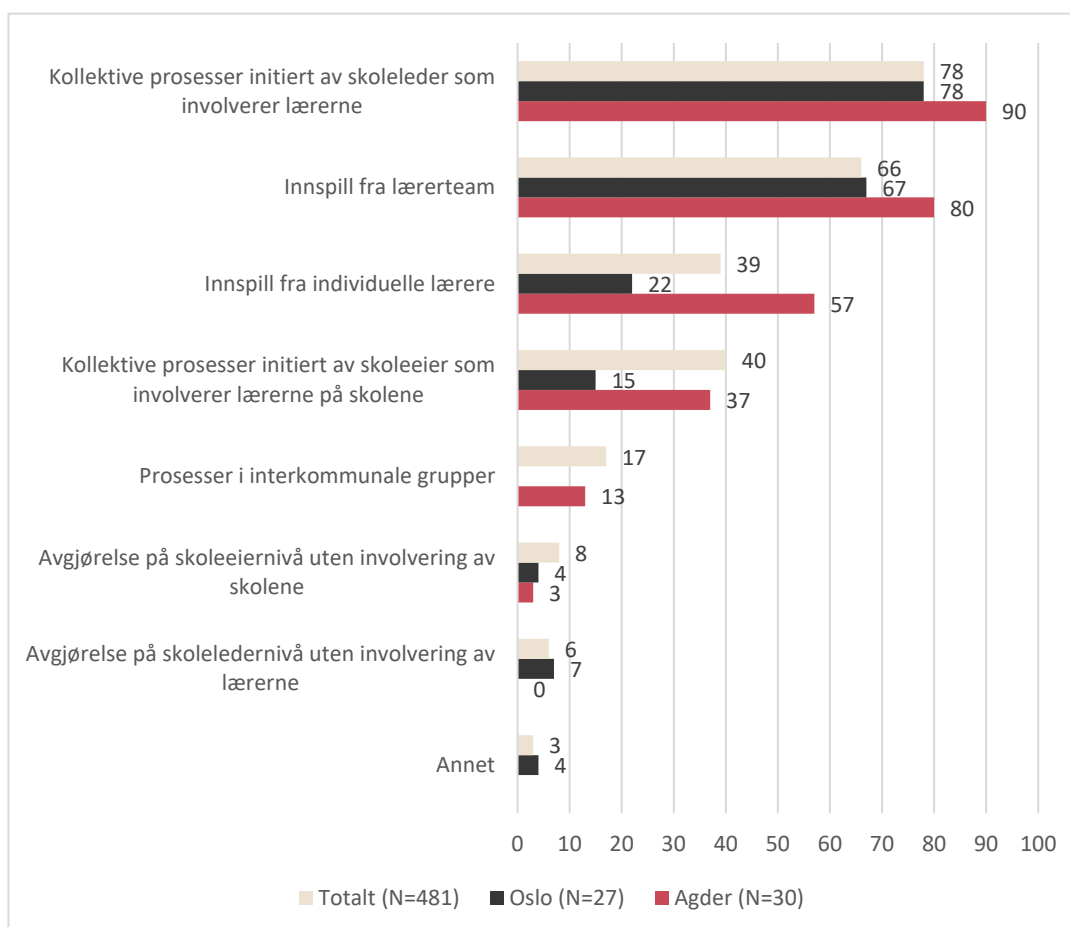
Figur 5.9. Hvilke årsaker er relevante for din skole ved innkjøp av læremidler (...)? Flere kryss mulig. Skoleledere i grunnskolen.

Som tidligere vist, er stram økonomi den vanligste årsaken til at læremidler ikke er blitt kjøpt inn i forbindelse med LK20 eller i den grad skolene hadde ønsket. Agder og Oslo skiller seg ikke nevneverdig fra utvalget totalt. Det er imidlertid en noe mindre andel i Agder og Oslo som oppgir at de ønsker å bruke tid på å vurdere læremidlene, sammenlignet med utvalget totalt. En tredel av skoleledere i grunnskolen i Agder oppgir at de allerede har læremidler eller andre læringsressurser som dekker deres behov, og andelen er noe høyere enn utvalget totalt.

5.3 Valg av ulike læremidler

Vi skal videre se nærmere på prosessen for skolene tilknyttet vurdering og valg av læremidler, og om dette er ulikt for Agder og Oslo, sammenlignet med utvalget totalt. Skolelederne ble spurt om bakgrunnen for valg av læremidler som er i tråd

med læreplanverket for LK2020. Her kunne skolelederne krysse av for flere alternativer. Figur 5.10 viser fordelingen for skolelederne i grunnskolen.

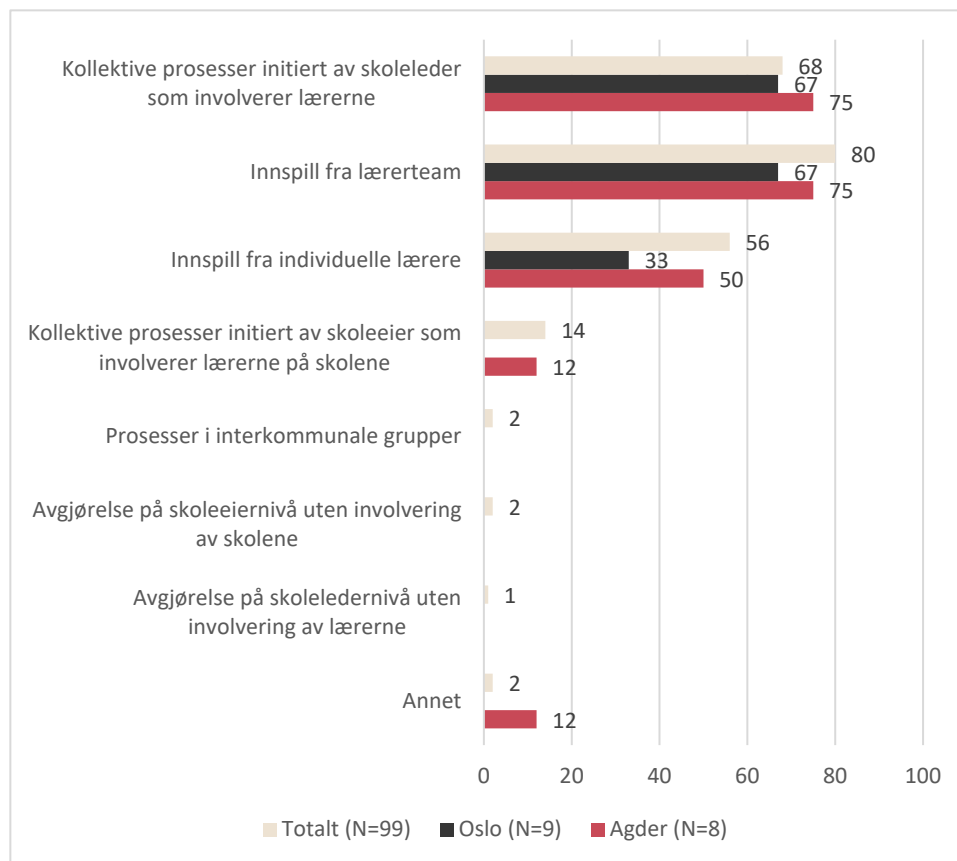
Figur 5.10. På hvilken bakgrunn foregår valg av læremidler som er i tråd med læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020? Skoleledere i grunnskolen.

Når vi sammenligner Agder med Oslo og utvalget totalt, finner vi et sammenfallende mønster. Kollektive prosesser initiert av skoleeier som involverer lærerne på skolene, er den vanligste måten å benytte for å velge læreplanverk, etterfulgt av innspill fra lærerteamet. Slike prosesser, der lærerne involveres som gruppe, er imidlertid vanligere blant skolene i Agder sammenlignet med Oslo og utvalget totalt. Det er også over halvparten av skolelederne i Agder som oppgir at de tar med seg innspill fra enkeltlærere, mens kun 22 prosent av skolelederne i Oslo svarer det samme. Kollektive prosesser initiert av skoleeier er mindre vanlig generelt, men en tredel av skolelederne oppgir at dette også gjennomføres i Agder. Generelt er det svært uvanlig at skoleleder eller skoleeier tar beslutninger om læreplanverk uten å involvere henholdsvis skolene eller lærerne.

Blant skolelederne som krysset av for annet, oppgir flere at de benytter læreplanverk tilgjengelig gjennom Nasjonal digital læringsarena (NDLA). Enkelte

oppgir også at de involverer elevene i vurderingen av de ulike læreplanverkene de vurderer å anskaffe.

Figur 5.11 viser tilsvarende fordeling for skoleledere i videregående skole.

Figur 5.11. På hvilken bakgrunn foregår valg av læremidler som er i tråd med læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020? Skoleledere i videregående skole.

Skolelederne svarer relativt likt på dette spørsmålet både i Oslo og i Agder, og sammenlignet med utvalget totalt. Andelen som inkluderer innspill fra individuelle lærere, er noe høyere i Agder og på landsbasis enn i Oslo. Agder har også en høyere andel som oppgir at de benytter innspill fra individuelle lærere sammenlignet med Oslo. På dette området er Agder relativt lik landsgjennomsnittet.

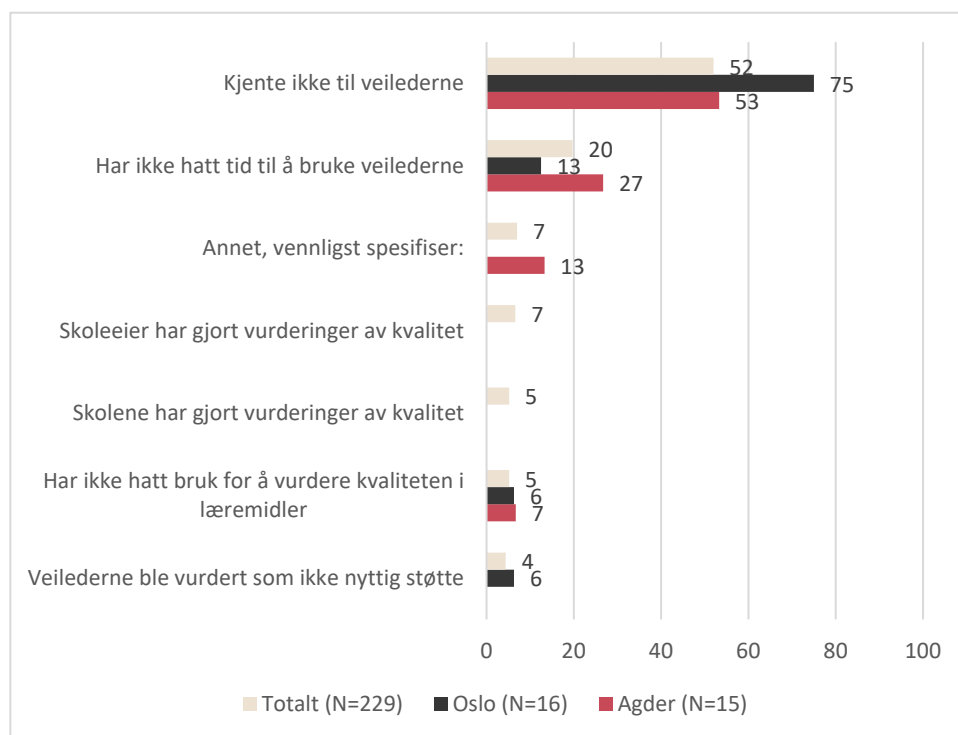
Skolelederne fikk også spørsmål om hvorvidt de hadde brukt Utdanningsdirektoratets veiledere for vurdering av kvalitet i læremidler, som vist i tabell 5.1.

Tabell 5.1 Har dere brukt Udires veiledere for vurdering av kvalitet i læremidler?

	Agder	Oslo	Totalt
Grunnskoler	50 (N=15)	38 (N=26)	51 (N=477)
Videregående skoler	29 (N=7)	11 (N=9)	23 (N=97)

Halvparten av skolelederne i grunnskolene i Agder oppgir at de har brukt veilederne, og dette er det samme som i landet for øvrig. Andelen er lavere i Oslo, der

kun 38 prosent oppgir det samme. Tilsvarende mønster finner vi for de videregående skolene, men her ligger Agder noe høyere enn landsgjennomsnittet. Det er viktig å merke seg at utvalgene er små, og at én skole fra eller til har en relativt stor innvirkning på prosentverdien. De som svarte nei, ble videre spurt om årsakene til dette, som vist i figur 5.12.

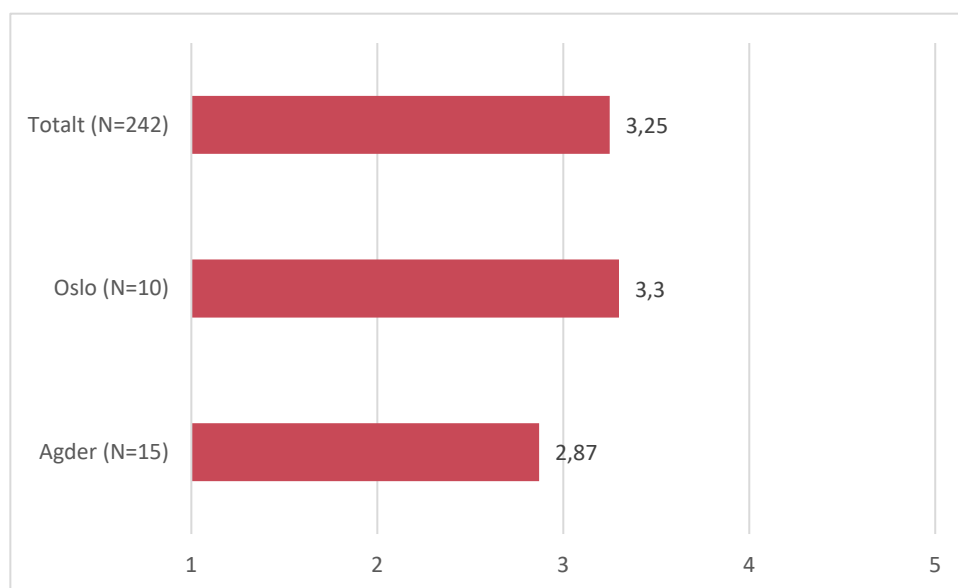

Figur 5.12 Hvorfor har dere ikke brukt Udires veiledere for vurdering av kvalitet i læremidler? Skoleledere i grunnskolen.

Som vist i kapittel 4, oppgir halvparten av skolelederne i grunnskolen at de ikke er kjent med veilederne Utdanningsdirektoratet har gjort tilgjengelig. Skolelederne i Agder skiller seg ikke fra landsgjennomsnittet. Vi finner imidlertid at en høy andel, hele tre firedele, av skolelederne i Oslo ikke er kjent med veilederne. I Agder er det 27 prosent som oppgir at de ikke har hatt tid til å benytte veilederne, og denne andelen er noe høyere enn landsgjennomsnittet og spesielt høyere enn blant skoleledere i Oslo. Av skolelederne ved de videregående skolene oppgir majoriteten at de ikke er kjent med veilederne. Totalt er det 63 prosent som oppgir dette, og andelen i Oslo er 75 prosent, mens samtlige skoleledere i Agder oppgir denne grunnen. Det er viktig å merke seg at kun en svært liten andel av skolelederne i grunnskolen, rundt 5 prosent, oppgir at de ikke har bruk for å vurdere kvaliteten på læremidler. Tilsvarende andel for skoleledere i videregående skole er 17 prosent.

Skolelederne som oppga at de hadde brukt veilederne, ble videre spurt om de opplevde at støtten de fikk fra veilederne var nyttig for dem i arbeidet med å

vurdere læremidler. Figur 5.13 viser gjennomsnittsskåre for skoleledere i grunnskolen kun.

5.13 I hvilken grad var støtten dere fikk fra Udirs veiledere nyttig for skolens vurdering av læremidler?

Majoriteten av skolelederne oppgir at de hadde noen til stor nytte av veilederne, og gjennomsnittsskåren er noe lavere blant skolelederne i Agder. Samlet gir disse funnene et bilde av at skolene potensielt kan ha nytte av Utdanningsdirektoratets veiledere dersom disse blir gjort mer kjent for både skoleeiere og skoleledere.

5.4 Oppsummering

I dette delkapitlet har vi presentert funn for Agder og Oslo sett opp mot utvalgene totalt. Oppsummert finner vi følgende: I Agder er det ingen av skolelederne som mener at skolen baserer seg for mye på trykte læremidler, og en høyere andel, om lag en tredel, som mener at skolen baserer seg for mye på digitale læremidler. Det er også en tydelig høyere andel blant skolelederne ved grunnskoler i Agder som oppgir at de ikke ønsker å øke bruken av digitale læremidler, særlig sammenlignet med Oslo. Blant skoleledere ved videregående skoler i Agder er det imidlertid ingen som sir seg enig i dette, men to tredeler mener de må øke kompetansen først. En tredel av skoleledere i grunnskolene i Agder oppgir at de allerede har læremidler eller andre læringsressurser som dekker deres behov, og andelen er noe høyere enn utvalget totalt. Generelt er det svært uvanlig at skoleleder eller skoleeier tar beslutninger om valg av læreplanverk uten å involvere henholdsvis skolene eller lærerne. Kollektive prosesser initiert av skoleeier er mindre vanlig generelt, men det er en tredel av skoleledere som oppgir at dette gjennomføres i Agder. Halvparten av skolelederne i grunnskolene i Agder oppgir at de har brukt

veilederne som Utdanningsdirektoratet har gjort tilgjengelig for å støtte skolene i valg av læremidler. Dette er samme andel som i landet for øvrig, mens andelen er lavere i Oslo. I Agder er det 27 prosent som oppgir at de ikke har hatt tid til å benytte veilederne, og denne andelen er noe høyere enn landsgjennomsnittet og særlig Oslo. Blant skolelederne fra de videregående skolene, oppgir majoriteten at de ikke er kjent med veilederne. Samtlige skoleledere i Agder oppgir at de ikke var kjent med veilederne. Merk igjen at disse analysene er gjennomført basert på små utvalg.

6 Oppsummering og diskusjon

Satsningen på 1:1-dekning i norske skoler har bundet opp en betydelig andel ressurser. Dette er ikke en engangs investering, men krever en stor andel av budsjettet hvert år i teknisk support, reparasjon og innkjøp av nye digitale enheter. I 2015 oppga 64 % av skoleeierne at de i stor grad prioriterte bærbare datamaskiner for elevene i sine budsjetter. Skolene bruker rundt to tusen kroner i året på digitale enheter per elev (Oslo Economics, 2022), i tillegg til at de også har andre utgifter i forbindelse med digitaliseringen av skolen. Totalt sett gjør det at økonomien er annerledes når valg av læremidler skal tas.

Både i 2013 og 2021 svarte skolelederne på spørsmål om hva slags læremidler det var tilgang på ved skolene. I 2021 var det ved 7 % av grunnskolene og 6 % av de videregående skolene ikke tilgang på trykte læremidler, som tilsvarer en ikke uvesentlig økning fra 2013. Det er en større økning ved grunnskolen (fra 0 % til 7 %) enn ved videregående (fra 3 % til 6 %). Det er ikke nødvendigvis slik at lærerne som har svart i 2013, jobber på de samme skolene som skolelederne gjorde i 2021, men trenden peker mot en nedprioritering av trykte ressurser. Tatt i betraktning at den vanligste grunnen til å ikke kjøpe inn nye læremidler er skolens økonomi, er det naturlig å anta at denne trenden ikke vil snu med det første. Totalt sett vitner dette om en endring i Skole-Norge de siste ti årene. Skolen har gått bort fra at de fleste skoler hovedsakelig var basert på innslag av digitale læremidler, til at det nå er større forskjeller mellom skoler i balansen mellom trykte og digitale læremidler.

Samtidig ser vi av undersøkelsene fordeler med digitale læremidler for skoleledere. Skolelederne er svært presset på tid når de skal bidra i valg av læremidler – faktisk så presset at rundt 1 av 5 ikke har tid til å bruke Utdanningsdirektoratets ressurser for innkjøp av læremidler. Skoleledere forteller at det derfor er enklere å velge digitale læremidler, ettersom disse kan prøves ut før de blir kjøpt, og ofte er rimeligere (Vennerød-Diesen og Pedersen, under arbeid). Innkjøp av trykte læremidler er derimot en betydelig engangskostnad som man ikke kan angre på.

I denne undersøkelsen er det ikke gjort noen vurdering av hvilke læremidler som er best. Andre undersøkelser peker på at det er balansen som er viktig (Tømte m.fl., 2019; Wollscheid m.fl., 2021).

I sammenligning av Agder, Oslo og landet som helhet ser vi at det er regionale forskjeller på blant annet ønske om å bruke digitale forskjeller og tid til å ta valg om læremidler. Totalt sett understreker dette bildet vi også ser på landsbasis: det er store forskjeller mellom offentlige skoler i Norge i hva som finnes av læremidler. Noen elever går på heldigitale skoler hvor det ikke er tilgang på lærebøker, mens andre elever igjen går på skoler uten tilgang på digitale læremidler.

Referanser

- Bergene, A. C., Vika, K. S., Lynnebakke, B., Ramberg, I., & Wollscheid, S. (2022). Spørsmål til Skole-Norge: Analyser og resultater fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse til skoler og skoleeiere våren 2022. NIFU rapport
- Bergene, A.C., Samuelsen, Ø.A., Daus, S., Lyckander, R., Vika, K.S., & de Besche, T. (2023). Spørsmål til Skole-Norge: Analyser og resultater fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse til skoler og skoleeiere våren 2023. NIFU rapport 2023:
- Ditlefsen, H. & Hamre, M. (2022). Frykter digitalisering vil gi færre og dårligere lærebøker. Hentet fra <https://www.nrk.no/sorlandet/laerere-frykter-faerre-og-darligere-laereboker-1.15819760>
- Ertesvåg, F. (2021). Lærebok-krisen: Forlag kan forfølge masse-kopiering. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/7djMJV/laerebok-krisen-forlag-kan-forfoelge-masse-kopiering>
- Gilje, Ø., Bjerke, Å., & Thuen, F. (2020). Gode eksempler på praksis. Rapport. Oslo: FIKS, UiO.
- Gjerustad, C., Waagene, E., & Salvanes, K. V. (2015). Spørsmål til Skole-Norge høsten 2014. Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere. NIFU Rapport.
- Gjerustad, C., & Waagene, E. (2015). Spørsmål til Skole-Norge våren 2015: Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere. NIFU rapport.
- Høringsuttalelse til Repr.forslag 170 S (2022-2023). Satse på trykte lærebøker og redusere og målrettet skjermbruken i Skolen. Hentet fra <https://media.wpd.digital/norskulektorlag/uploads/2023/04/Horingsuttaalelse-til-Repr-forslag-170S-Redusere-skjermbruk-satse-pa-laereboker-KrF.pdf>
- Islam, M. S., & Grönlund, Å. (2016). An international literature review of 1: 1 computing in schools. *Journal of educational change*, 17, 191-222.
- Ipsos Media CT. (2016). Digital kopiering i norske skoler. Rapport.
- Kopinor (2023). Kopinor-avtaler for skoler og forskning. Hentet fra <https://www.kopinor.no/artikler/kopinor-avtaler-for-skoler>
- Munthe, E., Erstad, O., Njå, M.B., Forsström, S., Gilje, Ø., Amdam, S., Moltudal, S., Hagen, S.B. (2022). Digitalisering i grunnopplæring; kunnskap, trender og

- framtidig forskningsbehov. Kunnskapssenter for utdanning: Universitetet i Stavanger.
- Oslo Economics (2022). Markedet for digitale læremidler og læringsressurser i grunnskolen og videregående opplæring. Rapport.
- Tømte, C. E., Wollscheid, S., Bugge, M., & Vennerød-Diesen, F. F. (2019). Digital læring i askerskolen. Sluttrapport fra følgeforskning. NIFU-rapport, 27.
- Tømte, C. E., Bugge, M. M., Wollscheid, S., & Vennerød-Diesen, F. F. (2020). Ready to go? Schools' preparedness for teaching and learning within a one-to-one program. In Responsible Design, Implementation and Use of Information and Communication Technology: 19th IFIP WG 6.11 Conference on e-Business, e-Services, and e-Society, I3E 2020, Skukuza, South Africa, April 6–8, 2020, Proceedings, Part I 19 (pp. 569-580). Springer International Publishing.
- Universitetet i Oslo (2021). Digital dekning i Norges 100 største kommuner. Hentet fra Digital dekning i Norges 100 største kommuner - FIKS - Forskning, innovasjon og kompetanseutvikling i skolen (uio.no)
- Utdanningsdirektoratet (2023). Innføring og overgangsordninger for nye læreplaner. Hentet fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/innforing-og-overgangsordninger-for-nye-lareplaner/#a166494>
- Utdanningsdirektoratet (2022). Utdanningsspeilet 2022. Hentet fra <https://www.udir.no/tall-og-forskning/publikasjoner/utdanningsspeilet/utdanningsspeilet-2022/>
- Utdanningsdirektoratet (2021). Læremiddel og læringsteknologi i skole og opplæring. Hentet fra <https://www.udir.no/om-udir/tilskudd-og-prosjektmidler/tilskudd-til-laremidler/begrepsavklaring-skole/>
- Vibe, N. & Hovdhaugen, E. (2013). Spørsmål til Skole-Norge 2013: Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere. Oslo: NIFU
- Wollscheid, S., Tømte, C. E., Flittig-Aardalen, H., Vaagland, K., & Vennerød-Diesen, F. (2021). A balancing Act–Perceptions of how Teachers in Norwegian and Mathematics combine Digital and Analogue Devices. *Nordic Journal of Digital Literacy*, (3-4), 102-114.
- Wollscheid, S., Røste, R., & Vaagland, K. (2018). «Jeg bruker mye kopier når elevene trenger det»: En studie om hvorfor og hvordan lærere bruker supplerende materiale i grunnopplæringen. NIFU rapport 2018:14

Tabelloversikt

Tabell 2.1 Respondenter per år	9
Tabell 2.2 Respondenter per fylke	9
Tabell 5.1 Har dere brukt Udirs veiledere for vurdering av kvalitet i læremidler?	35

Figuroversikt

Figur 3.1: Tilgang på ressurser i skolen.....	11
Figur 3.2: Hvilke typer læremidler brukes ved skolen i 2014?.....	12
Figur 3.3: Opplevd balanse mellom trykte og digitale læremidler.....	13
Figur 4.1. I hvor mange fag har det blitt kjøpt inn nye læremidler tilpasset Kunnskapsløftet 2020?	16
Figur 4.2. Innkjøp av nye læremidler tilpasset nytt læreverk.....	17
Figur 4.3. Innkjøpte nye læremidler.....	18
Figur 4.4: Valg av nye læremidler.....	19
Figur 4.5: Hvorfor har dere ikke brukt Udirs veiledere for vurdering av kvalitet i læremidler?.....	20
Figur 4.6 Årsaker til at skolen ikke har kjøpt inn nye læremidler i 2022/23.....	21
Figur 4.7: Behov for nye læremidler i små fag.....	23
Figur 4.8: Hva er viktig dersom din skole skal øke bruken av digitale læremidler?	24
Figur 5.1. Hvilke av de følgende ressursene brukes i opplæringen i skolen? Skoleledere i grunnskolen.	26
Figur 5.2. Hvilke av de følgende ressursene brukes i opplæringen i skolen? Skoleledere i videregående skole.	27
Figur 5.3. Hvordan vil du beskrive balansen mellom trykte og digitale læremidler? Skoleledere i grunnskolen.....	28
Figur 5.4. Hvordan vil du beskrive balansen mellom trykte og digitale læremidler? Skoleledere i videregående skole.....	29
Figur 5.5. Hva er viktig dersom din skole skal øke bruken av digitale læremidler? Flere kryss mulig. Skoleledere i grunnskolen.....	29
Figur 5.6. Hva er viktig dersom din skole skal øke bruken av digitale læremidler? Flere kryss mulig. Skoleledere i videregående skoler.....	30
Figur 5.7. I hvor mange fag har skolen kjøpt inn nye læremidler som er tilpasset Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020? Skoleledere i grunnskolen.....	31

Figur 5.8. I hvor mange fag har skolen kjøpt inn nye læremidler som er tilpasset Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020? Skoleledere i videregående skoler.	32
Figur 5.9. Hvilke årsaker er relevante for din skole ved innkjøp av læremidler (...)? Flere kryss mulig. Skoleledere i grunnskolen.....	33
Figur 5.10. På hvilken bakgrunn foregår valg av læremidler som er i tråd med læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020? Skoleledere i grunnskolen.	34
Figur 5.11. På hvilken bakgrunn foregår valg av læremidler som er i tråd med lære-planverket for Kunnskapsløftet 2020? Skoleledere i videregående skole.	35
Figur 5.12 Hvorfor har dere ikke brukt Udirs veiledere for vurdering av kvalitet i læremidler? Skoleledere i grunnskolen.....	36
5.13 I hvilken grad var støtten dere fikk fra Udirs veiledere nyttig for skolens vurdering av læremidler?.....	37

Nordisk institutt for studier av
innovasjon, forskning og utdanning

Nordic institute for Studies in
Innovation, Research and Education

www.nifu.no